

תוכן העניינים

- א. תוכן עניינים 1
- ב. דבר השלוחה 2
- ג. הרב גרשון שחור - ראש השלוחה / סדר אמירת קרבן פסח 4
- ד. הרב אמיר שרון / ארמי אובד אבי 8
- ה. הרב ניר כפרי / כל המרבה לספר ביציאת מצרים - הרי זה משובח?! ... 16
- ו. הרב דניאל אלול / והגדת לעצמך - צעקת הדל 19
- ז. ר' אופיר אזרד / חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים . 25
- ח. פיני כפרי - מדריך / ואחרי כן יצאו ברכש גדול / איזה טוב ה'! 27
- ט. רון חזי / אף אתה הכהה את שיניו 30
- י. ישראל בן ססי / מה העבודה הזאת לכם? 33
- יא. יניב יעקב / החמץ והמצה במשנתו של רבי נחמן מברסלב 36
- יב. נסים טושינסקי / חשיבות המצה והמרור 41
- יג. אבישי לטין / הא לחמא עניה, די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים 45
- יד. מתניה שוורץ / בזכות מה נגאלו ישראל ממצרים? 51
- טו. נתנאל טובול / אני הוא ולא אחר 56
- טז. אמיר דהן / אחדות מי יודע 62
- יז. עידן מוגרבי / אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה - דיינו . 67
- יח. טל בן יעקב / ברוך שומר הבטחתו לישראל 70

דבר השלוחה

חג הפסח בעצם הוא חג החינוך, התשובה הסטנדרטית לכל דבר שאיננו מבינים בליל הסדר היא: "בכדי שהילדים ישאלו", אנו רוצים לעורר את הילדים לשאול. גם אנו בשלוחה מנסים כל הזמן לעורר אתכם לשאול ולהבין, אולם את חג הפסח חוגגים בבית, לא בישיבה, על מנת להראות שיסוד החינוך הוא בבית (ואתם יודעים מה? יכול להיות שגם זה כדי שהילדים ישאלו).

ישנו פסוק מפורסם בספר קהלת: "שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אֲמֶיךָ", פסוק זה מלמדנו כמה דברים. ראשית, כשהתלמיד מתבגר ומגיע ללמוד בישיבה. המקום נראה הרבה יותר מרשים ומחנך מאשר הבית. אולם המשפט הראשון שצריך לומר הרב בישיבה לתלמידו, אל לך לשכוח, כי יסוד החינוך הוא בבית. המוסר והדוגמה האישית בקיום המצוות שקיבלת מהאבא, עם התורה התמימה והפשוטה שראית אצל האמא, הם הבסיס הטוב ביותר ללימוד התורה, בלעדיהם קשה מאד להמשיך. ישנם סקרים לא מעטים המראים שכאשר הבית חזק אחוז הילדים הממשיכים בדרך הישר, עולה בשיעורים גבוהים, וכל זאת גם כאשר מוסדות הלימוד היו ברמה נמוכה. ולהפך, גם במוסדות טובים, הרבה מהנופלים הגיעו מבתים שלא נתנו חשיבות מספקת לדרך התורה.

עניין שני אותו פסוק זה מלמדנו, הוא שהמחנך צריך לראות בתלמידו כאילו הם ילדיו, הוא פונה אליהם בלשון "בני". הצלחה בחינוך תלויה באחריות אישית של המחנך. אם לאחר סיום שעות עבודתו של המחנך, עניין התקדמותם של תלמידיו אינו מעסיק אותו, יהיה לו קשה מאד להצליח. התלמידים קולטים מיד מי מגיע רק לתת טיפים, ומי חש אותם

בליבו. התלמיד מתחבר בכל נפשו רק למי שמחובר אליו, בבחינת "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם".

חוברת זו היא בעיקר פרי עבודתם של בני מחזור ג' בשלוחה. אנו ממש שמחים לראות אתכם מתקדמים גבוהה גבוהה בדרך העולה בית אל. אנו גם מבקשים לאחל לבני מחזור ב' המתגייסים בימים הקרובים שיתגייסו לשלום ובעזרת השם גם יחזרו לשלוחה בחזרה שלמים ברוחם ובגופם. וכמובן אחרונים חביבים בני מחזור א' הנמצאים כבר שנה בצבא, אנו מתגעגעים ומחכים לזמן אלול, בו נזכה לראות את כולכם חוזרים יחד לבית המדרש (המורחב).

אנו, אנשי הצוות, מקווים שנצליח לעמוד ברף הגבוה אותו מציב לנו שלמה המלך בספר משלי, ומאחלים לכולכם חג כשר ושמח.

סדר אמירת קרבן פסח הרב גרשון שחור - ראש השלוחה

צריך לפתוח בוידוי קטן, אני ירושלמי! למרות שכבר כמעט עשרים שנה רוב זמני אני נמצא חוץ לירושלים, עדיין נשארו כמה דברים שאיני יכול לוותר עליהם. הראשון, אמירת קינות בתשעה באב, מהר הזיתים, תחת מלון אינטרקונטיננטל, מול הר הבית. והשני, אמירת סדר קרבן פסח ביום י"ד בניסן בשעת מנחה בכותל המערבי. לפעמים זה לא היה קל, אולם, למעט שנותיי בצבא, לא פספסתי אף שנה מאז גיל חינוך. זכור לי ששנה אחת הלכנו אחי ואני ברגל בגשם שוטף בערב חג לכותל. היו שנים שליל הסדר חל במוצ"ש ואז האמירה ליד הכותל דרשה הליכה רגלית בשבת, ועוד כהנה וכהנה. אולם כל שנה צורמת לי מאד העובדה שבשעה 13:00 ביום י"ד ניסן אני מצליח להגיע עם האוטו שלי ולחנות במרחק דקת הליכה מהכותל. הרי בזמן שבית המקדש היה קיים לא יודע אם הייתי יכול להגיע לכניסה לירושלים עם האוטו. העיר הייתה מלאה במיליוני בני אדם (כן ירבו), ועכשיו אני מגיע וחונה סמוך כל כך להר הבית. אני מקווה שישמרו לי את החנייה עד לזמן בית המקדש (לפחות מצד "מי שטרח בערב שבת - יאכל בשבת").

ישנם כמה נוסחים ל"סדר קרבן פסח" אולם ברצוני להביא כאן נוסח המופיע בסידור "בית יעקב" של ר' יעקב עמדין (מופיע גם בהגדת המקדש בהוצאת מכון המקדש) המביא עדות של אחד מקדושי ספרד, שנהרג על קידוש ה' תחת עינויי האינקוויזיציה בליסבון, ושמו ר' שלמה אבן וירגה בעל ספר "שבט יהודה". ר' שלמה גם זכה לראות את תור הזהב של יהדות ספרד, ופעם אחת הגיע לחצרו של המלך אלפונסו הגדול, ושם הוא נתן לו תיאור של קרבן הפסח כפי שכתב אותו נציב רומאי, ששהה בירושלים בשעת הפסח. לאחר שסיים את הקראת האיגרת אמר המלך "היהודים

ראויים לכבוד על אשר נמצא בהם כך". המלך לא הסתפק בכך, אלא רצה לראות כיצד זה נראה בפועל, והעמיד שחקנים ומזבח בחצרו, על מנת לראות כיצד בדיוק זה היה נראה. לאחר שהסתיימה ההצגה קרא המלך ואמר: "יהודים שכך ראו ונאבד מהם, טוב מותם מחייהם".

ר' יעקב עמדין שמעתיק את כל הסיפור כותב לבסוף: "אולי יקחו מוסר בני עמינו וילמדו קל וחומר להשתוקק אל העבודה הקדושה, מתי תשוב לציון, "ותחזינה עינינו"? ויתאוננו על חורבן בית חמדתנו, ויתחננו ויתפללו בלב שלם לאלוקינו, ישיב שבותנו ויעלינו לארצנו, יבנה עירנו ויכונן מקדשנו, ובעבודתו במהרה נשמח כולנו, אמן כן יהי רצון".

להלן אביא את התיאור של הנציב הרומי כפי שמופיע בסידור בית יעקב. הטקסט נכתב ברומית, ועבר תרגומים, לכן אין ללמוד ממנו הלכות, כי יש בו דברים הנוגדים את ההלכה, כל חשיבותו בהבנת האווירה ששררה בירושלים, ובתקווה שנוכה לכך שוב במהרה.

עניין קרבן הפסח, כפי שראיתי קצתו והוגד לי כולו, הוא באופן הזה: כשמגיע החדש הנקרא אצלם ניסון, יוצאים רצים ושלוחים במאמר המלך והשופטים לכל סביבות ירושלים לכל מי שיש לו מקנה צאן וקצת בקר, שימהר להביא המקנה, כדי שימצאו עולי רגלים די זבחיהם וגם למאכלם, כי העם רב מאד. וכל מי שלא היה בא לזמן הקצוב, היו מחרימים כל ממונו לקדשי הבית, ואז היו כל אנשי המקנה ממהרים ובאים. ובנחל הסמוך לירושלים היו מעבירים המקנה בנחל, כדי שירחץ ויתנקה מכל לכלוך. ואמרו, שלזה אמר שלמה: "שעלו מן הרחצה".

ובהגיעם להרים אשר סביב לירושלים היה הריבוי כל כך, עד שלא נראה דשא, כי 'כולו הפך לבן' מלבנוניות הצמר. ובהגיע יום העשור, כי בארבעה

עשר מן החדש היו עושים אותו קרבן, היו יוצאים כולם לקנות את הזבח הנקרא אצלם פסח. ומתקנת היהודים, שכשיוצאים לעבודה זו, לא יאמר שום אדם לחברו: "גש הלאה", או שיאמר: "הניחו ואעבור", אפילו היה האחרון שלמה או דוד מלכם. ושאלתי לכהנים, כי זה אינו מדרך המוסר? והשיבו, כי הוא להראות, שאין גבהות לפני המקום בזמן הכנת עבודתו, כל שכן בעבודתו ממש. ובאותן שעות 'כולם שווים לטובה'.

ובהגיע יום י"ד לחודש, היו עולים במגדל גבוה שבמקדש, קראוהו העברים לול, וכבש שלו עשוי כמין קאנפנארי"ו שלנו, ושלוש חצוצרות של כסף בידם, ותוקעים. ואחר התקיעה מכריזים ואומרים: עם ה', שמעו! הגיע זמן שחיטת הפסח, לשם מי ששיכן שמו בבית הגדול והקדוש הזה! וכאשר שמעו העם את הקריאה, היו לובשים בגדי המועד, כי מחצי היום ולמטה היה יום טוב לכל היהודים, לפי שהוא זמן הקרבן.

ובפתח העזרה הגדולה, היו עומדים שנים עשר לווים מבחוץ וגזרי כסף בידם, ושנים עשר מבפנים וגזרי זהב בידם. אלו שבחוץ - להתרות בבאים שלא יזיקו זה לזה. וכן אלו היו נועלים שערי העזרה, כאשר ראו שנכנסו מה שיש בו די בפעם אחת. ובהגיע אל מקום השחיטה, שורות שורות של כהנים היו בכפות של כסף וכפות של זהב בידם, ושורה שהתחלתה של כסף - כולה של כסף, ושל זהב - כולה זהב, וכל זה להידור ותפארת.

וכל אחד מן הכהנים שבראש השורה, מקבל כף אחת מדם השחיטה ונותנה לחברו, וחברו לחברו, עד מקום המזבח. ושראש המזבח היה מחזיר הכף ריקם ונותנה לחברו, וחברו לחברו עד הסוף, באופן שכל כהן היה מקבל כף אחת מלאה ומחזיר כף אחת ריקנית. ולא היה להם זה עיכוב, כי היו כל כך זריזים בעבודה זו, עד שהיו הכפות נראות רצות ובאות "כחיצים ביד גיבור". ושלושים יום מקודם, היו מרגילים עצמם בעבודה זו, ורואים

מקום הטעות אשר אפשר, או מכשול שיסופק להם. ושם שני עמודים גדולים וגבוהים, ועליהם שני כהנים בחצוצרות של כסף בידם, ותוקעים בהתחלת קרבן כל כת וכת, כדי להשמיע לכהנים העומדים שם על דוכנם, שיאמרו ההלל בקול רינה ותודה ובכל כלי שיר אשר להם. וכל הכלים היו מוציאים שם ביום ההוא. וכן בעל הקרבן אומר ההלל, ואם עדיין לא נגמרה השחיטה, - חוזרין וקורין. ואחר השחיטה היו יוצאים אל העזרות. ושם כל הכתלים סביב משיני ברזל, ומזלגות לתלות הקרבן ולהפשיט.

ושם אגודות אגודות של מקלות, שכאשר לא ימצאו מזלג פנוי, לוקח מקל אחד על כתפו ועל כתף חברו, ומפשיט, ונותן מה שראוי לתת למזבח. ויוצא והולך 'בשמחה ובטוב לבב', כמו שהלך למלחמה וניצח, כי דופי וקלון מתמיד היה בניהם מי שלא קרב קרבן הפסח במועדו. (הערת העורך: תיאור לבוש הכהנים לא מדויק בלשון המעטה) והכהנים בשעת אותה עבודה היו לובשים אדום כדי שלא יראה דם אם ייפול על הבגד, והלבוש לבוש קצר עד השוק, ועומדים יחפים ובתי היד עד הזרוע לבד, כדי שלא יעכב בשעת אותה עבודה. ועל ראשו כובע קטן, ושלוש אמות מצנפת קשור סביבו, והכהן הגדול היו לו ארבעים כריכות מצנפות, כפי מה שספרו לי והוא מצנפת לבן.

והתנורים שהיו צולים בהם הקרבן היו על פתחיהם, ואמרו לי, כי הוא לפרסם האמונה ולשמחת החג. ואחר הצלייה אוכלים בקול הלל ורינה, ונשמע קולם למרחוק. ואין שער משערי ירושלים שינעל דלת בלילי הפסח, מפני כבוד העוברים ושבים כי רבו. אמרו היהודים, שנמצאו בפסח אחד כפליים כיוצאי מצריים, כי בקשו להעלות חשבונן לפני המלך".

אשרי עין ראתה כל זאת.

ארמי אובד אבי

הרב אמיר שרון

לו נדרשנו לנסח הגדה לפי ראות עיננו, קרוב לוודאי שרובנו היינו מצטטים פסוקים רבים מתחילת ספר שמות, בהם התורה מספרת בפירוט רב על גלות מצרים והגאולה ממנה, והם היו מהווים את השלד המרכזי של ההגדה.

אולם בעל ההגדה רוח אחרת עימו. את עיקר "המגיד" מבסס הוא על ארבעה פסוקים מספר דברים מפרשת כי תבוא העוסקים במצוות ביכורים ואינם קשורים בקשר ישיר לסיפור יציאת מצרים.

התורה מצווה על מביא הביכורים לעמוד נוכח המזבח ולקרוא "מקרא ביכורים". קריאה זו מגוללת בקצרה את סיפור ההיסטוריה של עם ישראל מתקופת האבות עד הכניסה לארץ. דווקא פרשה זו נבחרה ע"י בעל ההגדה להוות את עיקרה של ההגדה של פסח, עד כדי כך שהרמב"ם, בבואו להדגיש את מצוות סיפור יציאת מצרים כותב "והוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה, וכל המוסיף או מאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח" [הלכות חמץ ומצה ז, ד].

עלינו לתת את הדעת מהי ייחודה של פרשה זו ומדוע נבחרה להיות במרכז ההגדה?

ראשית צריך לדעת שקיימת מחלוקת בין המפרשים מיהו אותו "ארמי", האם זה אברהם, יעקב, או לבן. אנו נלך בדרך השלישית שמדובר בלבן. כך נראה שסבור בעל הטעמים (טעמי המקרא), וכך סבור גם בעל ההגדה, שהרי כותב בהגדה "צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות לאברהם אבינו,

שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל שנאמר: "ארמי אובד אבי...". כלומר בעל ההגדה מבסס את הקביעה, שלבן ביקש לעקור את הכל, על הפסוק "ארמי אובד אבי".

המהר"ל [גבורות השם פרק נד] מבאר פרשה תמוהה זו, ושואל איך מתייחסים למה שלבן הארמי ביקש לעשות כאשר לא מפורש בכתוב כלל שרצה לאבד ולעקור, וגם לא היתה לו סיבה כלשהי לעשות זאת, שהרי יעקב לא עשה לו כל רע, להיפך, רק היטיב עימו, ובזכות יעקב גדל לבן והעשיר ברכושו. לעומת זאת, התורה כותבת בפירוש את מזימתו של עשו להרוג את יעקב על גניבת הברכות, עובדה שלא זוכה לשום התייחסות בהגדה.

נוסף על כך, בעל ההגדה כותב בצורה קיצונית ביותר שפרעה גזר רק על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל והרי ידוע לכל שפרעה היצר לעם ישראל בפועל הרבה יותר מלאשר לבן.

לאור זאת קובע המהר"ל שיש כאן יסוד עמוק - התנגדות לבן ליעקב נובעת משורש עמוק חסר כל סיבה וטעם, שהרי היו ללבן את כל הסיבות לאהוב את יעקב על שהיטיב לו ועבד אצלו עשרים שנה, אחרי הכל נשותיו של יעקב הן בנותיו, בניו של יעקב הם נכדיו, ואף על פי כן לולא שהקב"ה נגלה ללבן בחלום והזהירו לא לדבר עם יעקב מטוב ועד רע היה לבן הורג את יעקב ובני ביתו. גם הרדיפה הבהולה של לבן אחרי יעקב מוכיחה זאת, שהספיק לרדוף ביום אחד מה שיעקב נסע בשבעה ימים.

לכן מסביר המהר"ל שיעקב ולבן, ישראל וארם, מנוגדים זה לזה תכלית הניגוד, כי ישראל מייצגים את ההיפך הגמור שארם מייצג בעולם.

אפילו מצרים שהיו אומה שפילה שבשפלות, קרובים יותר לעם ישראל מאשר ארם, שהוא מרוחק תכלית הריחוק ממהותו של עם ישראל.

דבר זה בא לידי ביטוי בדברי בעל ההגדה, שלבן גרוע מפרעה בכך שפרעה גזר רק על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל. אומנם בדבר אחד שווים לבן ופרעה ששנאתם לעם ישראל חסרת סיבה וטעם שהרי עם ישאל לא עשה להם כל רע, שלא כמו עשו ששנא את יעקב על גניבת הברכות.

עפ"י יסוד זה מסביר המהר"ל את עובדת הולדתו של אברהם אבינו בארם נהרים. כידוע לפני כל התחלה יבוא העדר וחיסרון. הזרע לפני שמצמיח ונובט, מרקיב ומתעפש. וכך גם לפני שעולה אור ראשון של שחר, החושך בשיא תוקפו. לכן היה צורך שאברהם, ראש המאמינים, יולד במקום מנוגד ביותר לאמונה ותורה, ויש להאריך בעניין זה אך אין זה המקום.

בעל ההגדה בחר להדגיש פרשה זאת כדי שנדע שלבן ופרעה בעצה אחת היו ושנאתם לעם ישראל תהומית ועמוקה. בבואנו להודות להשם בלילה זה על ניסי יציאת מצרים, אסור לשכוח שפרעה לא היה הראשון שהתחיל במלאכה אלא לבן קדמו, ויש קשר רב בין דמויות אלו.

לפי מהלך זה מובנים דברי הגר"א [פרוש על תיקוני זוהר חדש פ"ג]. הגר"א מסביר שכל שהות יעקב בבית לבן היא בבחינת מעשה אבות סימן לבנים, ורומזת היא לגלות ישראל במצרים. נביא לכך מספר דוגמאות.

יעקב גלה לבית לבן, ועם ישראל גלו למצרים. לבן לקה ברכושו ע"י המקל שפיצל יעקב, והמצרים לקו ע"י המטה של משה. יעקב העשיר מצאונו של לבן, ובני ישראל העשירו מהמצרים ויצאו ברכוש גדול. יעקב ברח מלבן, וישראל ברחו ממצרים. לבן רדף אחרי יעקב והשיגו ביום השמיני ופרעה

רדף אחר עם ישראל והשיגם ביום השביעי. לבן ויעקב נפרדו לצמיתות במעמד הקמת הגל-עד והמצבה, ועם ישראל נפרד לצמיתות ממצרים בקריעת ים סוף.

לפי זה מובן הקשר הפנימי בין לבן לפרעה, אותו צריך להדגיש בלילה זה ואף לייסד את עיקר ההודאה וההגדה על זה.

פירוש נוסף מצאנו בדברי המלב"ם בפרושו לפסוקים אלו בספר דברים, שם הוא כותב כי ישנו מאפיין חשוב במצוות סיפור יציאת מצרים - ש"מתחיל בגנות ומסיים בשבח" כדברי המשנה בפרק ערבי פסחים. לכן בעל ההגדה בחר בפסוקים אלו שבהם מתוארת הגנות ההתחלתית והראשונה.

כידוע הקב"ה גילה לאברהם בברית בין הבתרים "גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". ארבע מאות שנה אלו מתחילות כידוע בלידת יצחק. אומנם נכון הדבר שיצחק היה גר תקופה מסוימת בארץ פלשתים, אך בגירות זו אין שום גנות, שהרי נתקבל שם בכבוד גדול. רק בגירות יעקב בבית לבן יש גנות כי הגיע לשם בעירום ובחוסר כל, בנוסף לכך סבל יעקב מלבן במשך כל שנות שהותו שם.

עפ"י זה מובן מדוע מזכירה ההגדה את גירות יעקב בבית לבן, כי זו למעשה התחלת הגנות.

נמצא לפי דברי המלב"ם חידוש נוסף על דברי הגר"א. לפי הגר"א שהות יעקב בבית לבן היא רר בבחינת מעשה אבות סימן לבנים, אך לפי המלב"ם תחילת קיום הגזרה בפועל של "גר יהיה זרעך" התקיימה כבר בימי יעקב.

אותה גזרה שמסתיימת ביציאת מצרים מתחילה בימי יעקב בבית לבן. אם כן איפוא, דין הוא שנודה ונשבת לקב"ה על המהלך כולו מתחילתו ועד סופו.

ננסה להרחיב מעט נקודה זו. לכאורה מה החשיבות בהצגת הגנות שהיתה בתחילה, ושבסיומה בא השבת?

אלא, שכאשר רואים את התהליך כולו בפרספקטיבה רחבה מבינים במקצת את סיבת הגזירה. היה צורך שנרד למצרים ונגלה מארצנו למקום נמוך ושפל המוגדר כ"ערוות הארץ", ולאחר שכמעט נטמענו שם הוציאנו השם אלוקינו משם כדברי הפסוק "גוי מקרב גוי" כרועה השומט עובר ממעי בהמה.

עומק הביאור הוא, שאנו מודים להשם לא רק על הגאולה אלא גם על הגלות. אילו היינו נשארים בארץ ישראל ולא יורדים ממנה לא היינו מחוזקים ומרוממים כפי שהיננו לאחר הירידה ממצרים, היציאה ממנה והשיבה לארץ.

רק מי שירד למטה התחסן והתחזק. כך מסביר ה"שפת אמת" את הצורך במצוות מרור ומצה, אנו יושבים סביב שולחן הסדר כאשר מצה ומרור מונחים לפנינו ומודים להשם באכילת המרור על עצם הגלות והשעבוד, ובאכילת מצה מודים על הגאולה והחירות. כי רק מי שטעם טעמה של עבדות יודע להכיר ולהעריך חירות מהי.

כאשר מוספים לכך את ראשית דרכו של יעקב בבית לבן מבינים איך גם מגלות זו יצא יעקב מחוזק. הצרות והקשיים שעבר יעקב בחייו הכתירו אותו בתואר "בחיר האבות". דווקא הוא המיזוג המושלם של אברהם ויצחק, ודווקא דמותו היא זו שחקוקה תחת כסא הכבוד.

נמצא שגם הגלות בבית לבן והגלות ממצרים הם חלק מפרשת ההודאה של לילה זה.

אדם העומד עם סל ביכורים בבית המקדש ואומר "מקרא ביכורים" זה אדם שנמצא כבר בסוף התהליך. הוא כבר הגיע לארץ ישראל, ירש נחלת שדה וכרם, וזוכה להביא מפרי ביכוריו לבית המקדש.

מעמד זה של הבאת ביכורים הוא סגירת מעגל לכל אותו תהליך ארוך זה. מביא הביכורים מכיר טובה על כל אשר גמלנו השם מימי יעקב בבית לבן דרך הירידה למצרים והיציאה ממנה, קבלת התורה, ארבעים שנה במדבר, כניסה לארץ, כיבוש ונחלה עד הגמר הסופי של הבאת פירות הארץ למקדש.

זוהי הסתכלות רחבת מימדים, שצופה על כל התהליך מתחילתו עד סופו המיוחל, והממחישה את עומק ההודאה.

כמובן שהודאה זו הבאה מתוך ראיית כל התהליך, ומתוך הבנת הדברים לעומקם ולרוחבם היא הודאה גדולה שבעתיים מהודאה על תהליך חלקי כזה או אחר.

לכן בעל ההגדה, לאחר שמסיים לדרוש פרשה זו, מצא לנכון להביא את פסקת "דיינו" שבה אנו מודים על כל שלב בגאולה ועל כל חוליה בשרשרת.

אולם בסופה של אותה פיסקה אומרים אנו "על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו, שהוציאנו ממצרים... והכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו את בית הבחירה לכפר לנו על כל עוונותינו", כלומר מודים

ומשבחים על התהליך כולו מראשית התהוותו עד בניין המקדש והבאת הביכורים אליו.

נמצינו למדים, שאין פרשה מתאימה להודאה בלילה זה יותר מפרשת "מקרא ביכורים", שבה מביא הביכורים מגולל בקצרה את כל התהליך מראשיתו, סוקר בקצרה את נקודות הציון החשובות בתולדות עמנו, אך לא רק את תחילת הדרך מזכיר מביא הביכורים, אלא המעמד שבו הוא נמצא - הבאת הביכורים היא היא סיום אותו תהליך.

אין כאן עוד חוליה בשרשרת אלא השרשרת כולה מתחילתה ועד לייעודה הסופי והמושלם.

נשתדל לעמוד על פן נוסף המייחד פרשה זו. הכרת הטוב ואמירת תודה הן פועל יוצא של תחושה פנימית של ההכרה בהצטרפות ובהזדקקות של האדם לזולתו.

אדם היודע להכיר טובה ולומר תודה על חסד או טובה שעשו עבורו, זה אדם שלא בוש להודות שהוא חסר וזקוק לחסדי אחרים. אדם כפוי טובה הינו אדם המכסה ומסתיר תחושה ורגשה זו, מנסה להדחיקה ולהתעלם מימנה. וכן הביטוי ההופכי ל"מכיר טובה" הוא "כפוי טובה", כלומר ככופה כלי ומסתיר תחתיו משהו. זהו אדם הנגוע ביצר הגאווה ובעצמאות יתר, שאינו מסוגל להודות בצורך שלו לזולתו.

מטבע הדברים, ככל שאדם נמצא במצב של חיסרון וחוסר שלימות, קל לו יותר להודות ולהכיר טובה, שכן יודע הוא את מיעוט ערכו וחסרונותיו. אדם המרגיש עצמו מושלם קשה עליו הודאה זו.

לכן בדרך כלל תפילה באה ממעמקי הלב כאשר האדם נמצא בצרה ומצוקה, אולם כאשר אדם שרוי בטובה, באושר ועושר, קיים החשש של "וישמן ישורון ויבעט". סכנה גדולה אורבת לאדם שכזה, עלול הוא ליפול בפח הגאווה והאנכיות ולא להכיר טובה לבוראו. ניסח זאת אחד הראשונים בביטוי קצר וקולע "אם ישבע - ירשע".

למדנו אם כן, שאדם שהגיע אל המנוחה והנחלה, יושב תחת גפנו ותחת תאנתו, ולמרות כל זאת מביא פירותיו לבית המקדש, מזכיר את עברו ומי הביאו עד הלום, יודע להכיר על התהליך שעבר עד הגיעו למצב השלם והאופטימלי הזה, הרי הודאתו משובחת וגדולה שבעתיים מהודאה המגיעה מאדם חסר, המצוי בצרה ומצוקה, שכן אדם זה לא נלכד ברשת יצרו המטעה אותו אחר גאוותו, כוחו ועוצם ידו.

לכן בחר בעל ההגדה פרשה זו, שבה מביא הביכורים מודה ומשתחוה, ומבין שלא הוא עשה את כל החיל הזה וכי החיל והחוסן לחי העולמים.

לבן הארמי ביקש לעקור את הכל, כאשר עקירה היא ניתוק מן השורש, אך הוא נכשל בכך, גם פרעה ביקש לעקור וכמעט הצליח, כדברי הרמב"ם [פרק א' מהלכות עבודה זרה]: "וכמעט קט היה, והעיקר ששתל אברהם נעקר וחזרו בני יעקב לטעות העמים ותעייתם".

יושבים אנו סביב שולחן הסדר ומודיעים קבל עם ועולם, שכל מי שניסה לעקור לא הצליח, אנו נוטעים כנגד עקירתם, אנו נוטעים עצים ומביאים מהם ביכורים, אנו נוטעים אמונה בליבנו ומתחברים לצור מחצבתנו.

כל המרבה לספר ביציאת מצרים - הרי זה משובח!?

הרב ניר כפרי

מצות זכירת יציאת מצרים היא אחת ממצוות עשה שחייבים בהם מדי יום ביומו, והיא אחת מעשר זכירות שחייבים לזכור בכל יום. בנוסף לכך יש חיוב מיוחד לספר ביציאת מצרים בליל הסדר בשעה שמצה ומרור מונחים לפניו. כפי שמובא ברמב"ם הלכות חמץ ומצה: "מצות עשה של התורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן שנאמר 'זכור את היום אשר יצאתם ממצרים' - בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך, וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח".

אדמו"ר החוזה מלובלין כותב בספריו על מה שנאמר בתורה "וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֵךְ וּבֶן בְּנֵךְ אֶת בְּנֵךְ אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם..." [שמות י, ב], ומסיים הפסוק "וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה'". הרי שכאן רומזת התורה, שסיפורים אלו יביאו לידי הכרה וידיעה בהשגחת ה' יתברך באופן פרטי על כל יהודי ויהודי, ובאופן כללי על כל העולם כולו.

הרי במצרים כל נפש היתה מושגחת בפרטיות. כגון יהודי היה שותה ממימי היאור שנהפכו לדם, הרי שהמים חזרו ונהפכו אצל היהודי למים, והוא שתה מהם, לעומת זאת, כשהגוי לקח מהיהודי את אותם המים - הם נהפכו בחזרה לדם. ורק אם הגוי היה משלם את המחיר הגבוה שהקציבו לו היהודים על כל כוס וכוס - רק אז הגוי יכול לשתות מים, ועל כך דרשו רבותינו במדרש כי "במכת דם העשירו ישראל". גם בשאר המכות ראו השגחה פרטית על כל יהודי.

נמצא, שסיפור יציאת מצרים בליל הסדר הוא סגולה להכרה בהשגחת הבורא על כל אחד ואחד מאיתנו (השגחה פרטית). אי לכך יש להרחיב

בסיפור יציאת מצרים, ולא למהר ולקרוא הלאה. וגם אחרי חצות, שכבר אכלו את האפיקומן וגמרו את ההלל, מצוה לשבת ולהמשיך ולספר ביציאת מצרים, שכן כל רגע שעוסק ביציאת מצרים מקיים מצוות התורה כמו לבישת תפילין כל היום, ובפרט שמעבר לקיום המצוה היקרה הזו, ישנו רווח נוסף והוא חיזוק ההכרה בהשגחתו של הקב"ה עלינו, בבחינת "שויתי ה' לנגדי תמיד".

מכאן נלמד, שאתערותא דלתתא גורמת אתערותא דלעילא, לקבל את האורות העליונים ולהכיר בהשגחת הבורא יתברך. על ידי כך נזכה להתחזק באמונה ובקיום כל מצוות התורה כדברי חבקוק הנביא שבא והעמידן על אחת "וְצַדִּיק בְּאַמוּנָתוֹ יַחֲיֶה" [חבקוק ב, ד].

ומובא בזוהר הקדוש, שה' אוסף את כל צבאותיו בלילה הזה לרדת לשמוע את סיפור ההגדה מפיות בניו ואומר ראו איך בני משבחים ומקלסים לשמי, ויש נחת רוח גדולה מאוד לה' יתברך מזה.

מסופר על הבעש"ט הקדוש, שפעם אחת בליל הסדר, כשהסב עם תלמידיו, וסיפרו ביציאת מצרים, אמר לתלמידיו שיש נחת רוח לה' יתברך מאיזה יהודי שמספר ביציאת מצרים יותר מאיתנו ומכל אנשי הכפר. התלמידים רצו ללכת ולראות את אותו האיש, ונדהמו לראות איש פשוט ביותר עומד ומרקד לפני ה' יתברך בדביקות וממלמל איזה מילים של שבח כלפי המקום ברוך הוא בסערת רוחו, ונדהמו התלמידים לראות ולהבין את עומק המאמר "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", בפשטות כל כך בריאה.

הוסיפו ואמרו גדולי האדמו"רים, שבליל הסדר כל ישראל בני מלכים הם, ויושבים עם המלך הקב"ה בצוותא כבנים אצל אביהם במסיבת הודאה, על

אשר בחר בנו מכל העמים, והוציאנו ממצרים. מכאן שהלילה הזה מסוגל להיות הזמן של הגאולה לעתיד לבוא, בבחינת "בניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל", ואשר מתוך התרוממות רוח יש לקוות לזירוז הגאולה בבחינה של "אחישנה".

יזכנו ה' יתברך לעבוד אותו באמונה צרופה בהתלהבות, ושנזכה עוד השנה לאכול מן הפסחים והזבחים אשר יגיע דמם על קיר המזבח אמן כן יהי רצון.

והגדת לעצמך - צעקת הדל

הרב דניאל אלול

"הגדה של פסח" אינה עוד קובץ מדרשים סתמי העוסק בענייני גלות וגאולה. זוהי הדרך הסלולה והבטוחה ביותר לצאת ידי חובה של אחת מהמצוות העיקריות בליל הסדר - הלא היא מצוות "והגדת לבנך". אמנם זוהי הדרך המינימלית, וכל המרבה **לספר** ביציאת מצרים - הרי זה משובח, וכולם זוכרים את המעשה המפורסם המובא בתחילת ההגדה: "מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק, והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית".

עם השנים הפכה ההגדה לאגדה. למעשה מדובר כאן על אימפריה של ממש, תורנית וכלכלית (ודומה, כי חוברת זו מוסיפה את אחד הנדבכים ה"חשובים" בהעמדת האימפריה הזו על תילה).

בכל שנה מתחדשים ספרים רבים!!! המבארים את ההגדה בדרכים מקוריות יותר ומקוריות פחות. הצד השווה שבכולם - הרחבת האופקים בנושא נשגב זה העוסק בתקופת הורתו ולידתו של העם הנבחר - עם ישראל.

פנים רבות יש לאופי הספרים היוצאים על ההגדה, ונציג את חלקם בפניכם:

- א. **החוקרים** - בודקים ומשווים את מקורות ההגדה, דנים בשאלה: "מי חיבר את ההגדה?" ומנסים למצוא את ההגיון שבסדר ההגדה עצמה.
- ב. **הדקדקנים** - בולשים (תרתי משמע) אחר הפרטים הקטנים שבתוככי המאמרים בהגדה, ומנסים לדלות מסקנות מדקדוקים אלו.
- ג. **המפולפלים** - מוצאים פלפולים כאלה ואחרים, חדות לשון או חריפות ומפתחים אותם כיד ה' הטובה עליהם (כמובן, שצריך רק להזהר מפלפולי סרק, כי לא כל יום פורים ובטח לא בפסח).

בדורות האחרונים פרץ לשוק ז'אנר חדש של הגדות: "סיפורי צדיקים ואמרות חסידים על ההגדה". אם לומר את האמת, אני אישית אוהב מאוד סוג זה של ספרים, וחלק לא מבוטל מהם שוכן אחר כבוד בספריותיי (מי שיקרא את זה יחשוב שאני מינימום סניף של הספרייה הלאומית).

וכאן אני מגיע לנקודה שלשמה נכתב המאמר הזה.

טבעו של עולם, שאנשים שונים אוהבים דרכים שונות של פרשנות ההגדה, כי כשם שפרצופיהם שונים - כך דעותיהם שונות. כל זה טוב ויפה, ומזה ומזה יתקלס ויתעלה שמו של הקב"ה. הדברים מאירים ומשמחים לשמוע עוד פלפול ועוד חידוד לשון, עוד דקדוק לשוני ועוד סיפור מרתק.

אך נראה לי שמרוב השיטות והתפאורה שכחנו קצת את עיקר המצווה. מהות מצוות "והגדת לבנך" היא לספר, כן - **לספר**, לילדינו את מהלך העניינים וסיפורי הנסים שחוו אבותינו במצרים. את זה לא נצליח לממש רק בדקדוקי לשון ובפלפולים עמוקים על נוסח ההגדה. את זה נוכל לקיים אך ורק ע"י לימוד מקיף של מדרשי חז"ל והעברתם בדרך הטובה ביותר

לדור ההמשך שלנו. אם ר' עקיבא (החוקר המעמיק והפלפלן) וחבריו מצאו לנכון דוקא **לספר** ביציאת מצרים כל אותו הלילה - אנו נחלוק עליהם!?

ונראה לענ"ד, ששורש הבעיה אינו בחסרון העברת החומר הנדרש לבנים, בבחינת "והגדת לבנך", אלא דוקא בחסרון הידיעה שלנו, בבחינת "והגדת לעצמך". קודם אנחנו צריכים ללמוד ולהגיד לעצמנו ואח"כ אולי נזכה לומר זאת גם לילדינו.

כעת, אחר שהבנתם את חלקה הראשון של כותרת המאמר, נותר רק לשאול, למה הוספתי בכותרת את המילים "צעקת הדל"?

ובכן, הדבר פשוט. הוספתי זאת משום שאני יודע שמה שאני אומר אינו זוהר ואינו מרשים כל כך. אנשים, ובמיוחד בדורנו - דור ה"מדיה", מעדיפים דברים חדשניים צבעוניים וכדו', ולא תמיד אוהבים לחזור ולעבור על מדרשי חז"ל ברצף. הדבר משעמם אותם ולפעמים אף מרדים. **גם אני בעצמי "חוטא" בזה ואוהב להביא פירוש כזה ודקדוק אחר על ההגדה. ואין לכם מושג עד כמה הייתי מעדיף לכתוב מאמר בסגנון הזה, אלא שהחסרון בקיום מצוות "והגדת לבנך" כואב לי, ולכן אני צועק, אבל צעקת הדל.**

אז יתכן שאף אחד לא ישמע, ואף אחד לא יתייחס. אבל אם אדע שלפחות אדם אחד ינער חצניו בזכות זאת, ואפילו אהיה זה רק אני בעצמי - והיה זה שכרי.

הבעיה הכי גדולה שלי, שגם אני הצועק על כך, איני בקי כל כך גדול במדרשי חז"ל על תקופה הרת גורל זו. ולכן כל צעקתי אינה אלא "צעקת הדל". אך אולי זה דווקא המקור לנחמה, כי מי שיודע שהוא דל - יש סיכוי

שינסה להחכים ולאגור עוד ועוד חומר כדי להחכים את עצמו, ובבוא העת להנחיל זאת ליוצאי חלציו. לעומת זאת מי שיחשוב את עצמו לחכם - לעולם לא ינסה להוסיף על חכמתו, ודי למבין (אשמח אם תעזרו גם לי להבין. בין הפותרים נכונה - יוגרל משחק **חשיבה** [סתם]). דרך אגב, גם בחורים יכולים להתחיל בכך. לא חייבים להגיע לגיל העמידה כדי לשבת ולהכנס לזה.

ברשותכם, הייתי רוצה לומר לכם עוד משהו. מי אמר לכם בכלל שמדרשי חז"ל לא צבעוניים ולא מאירים? אני אומר לכם, שהכל תלוי בזה שמעביר את החומר. אם אתה תכין את החומר כמו שצריך וגם תשתדל ללמוד איך להעביר אותו בצורה יפה - אתה עשוי לעשות זאת כמעט כמו בסרטים.

וכיון שעד כה התנהגתם יפה ולא הפרעתם למהלך החשיבה שלי (לא שהיתה לכם ברירה אחרת), לכן אני מרשה לעצמי לחלוק עמכם את אחד החלומות שלי בענין זה (אני לא בטוח שהגענו לפתיחות כל כך גדולה שנוכל לדבר על כל חלומותיי, אך גם אחד מהם יספק את הצורך הרגעי).

בחלומי (בהקיץ) אני רואה את עצמי עובר על כל הפסוקים ומדרשי חז"ל הקשורים לגלות מצרים והיציאה ממנה, ועל בסיס מידע מקיף זה בונה תסריט מפורט של סרט (מצוייר או עם שחקנים חיים). בסרט זה יראו הילדים וגם המבוגרים את תקופת הגלות ואת מהלך הגאולה ע"פ הדרכתם המדוקדקת של חכמינו זכרם לברכה (ולא כמו הסרט ההוליוודי המפורסם, שעיוות דברים רבים, וקלקל יותר משתיקן). דרך מוחשית זו תסייע רבות להעמקת הקשר שלנו לתקופה הקדומה ההיא. איני מתכוון לסגנון של חלק מהסרטים בימינו, בו לוקחים רעיון מוסרי או מחשבתי של רגע אחד ועוטפים אותו בעשרות דקות של שטויות ועוויות פנים של השחקנים השונים, עד שהילד לא זוכר אלא את השטויות שבכל סרט כזה.

עד ששרט זה יצא לפועל (כמו שאני רואה ומכיר את עצמי, לא נראה לי שאני מספיק עד ליל הסדר תשס"ו) נראה לי שכדאי להוציא מקרבנו כשרונות משחק חבויים, ולנסות להשתמש בהם מול ילדינו כאשר אנו משלבים ידיעות מחז"ל עם הצגה חיה, ואני מקווה ומאמין שאף אחד לא יסבול מזה.

האמת היא, שכאן, אבל ממש כאן, הייתי צריך להתחיל את חלק הארי במאמרי (שחקת אותה - יצא לך בטעות חרוז), והוא ליקוט אותם מדרשי חז"ל שעליהם הרביתי לדבר. אך, אם רק אנסה לעשות זאת - יכלה הזמן והמה לא יכלו. החוברת תהפוך לאנציקלופדיה עבת כרס, ושוב - אף אחד לא יקרא בה. לכן באתי רק לעורר, והלוואי והדברים ישפיעו, ולו במקצת. תאמינו לי שחשבתי לעשות זאת לפחות רק על נקודה אחת בהגדה, אך גם היא מספיק רחבה, וגם - מה נשאר למאמר בשנה הבאה בע"ה??? (סתם תירוץ, האמת גלומה במילה אחת - עצלות).

הצעה מעשית לסיום :

תגיד, כמה פעמים אתה מסוגל לשמוע את אותו שיעור (אותו נוסח ואותה מנגינה) בלי להירדם במקרה הטוב ולהתעצבן במקרה הפחות טוב. אז אולי הגיע הזמן להתחדש גם בזה. אולי נלמד מן המקורות ונרחיב את ידיעותינו על אופי השהות של אבותינו במצרים, על מהות השעבוד, על תהליכי הגאולה ועשרת המכות, על יציאת מצרים וקריעת ים סוף. אחרי שמלאנו כרסינו במידע הנדרש (מהש"ס ומהמדרש), הגיע הזמן לערוך אותו לקראת העברה מילולית לילדנו ולנו.

אני מרגיש חובה לסיים בסיפור מוכר: "מעשה בערבי זקן שהלך עם בנו בנתיבי המדבר הלוהטים. הבן רואה כמה תופעות טבע מוזרות ושואל את

אביו לפשרה של כל אחת מהן. האב עונה על כל השאלות בנוסח אחיד: "יא אבני (=בני), אני לא יודע". בסוף שאל הבן את אביו: "אבא, אני מקווה שאיני מטריח אותך בשאלות שלי" (אני בטוח שהוא לא ניסח בצורה זו, וד"ל). ענה האב בנעימות: "יא אבני, ודאי שזה לא מפריע לי, וחוף מזה, אם לא תשאל איך תדע!".

אבא שלא יודע מה לומר לעצמו - איך יקיים מצוות הגדה לבנו.

נ.ב. אל תכעסו עלי אם כתבתי מאמר על פסח באווירה של פורים - אני פשוט נולדתי בפורים, אז אולי יותר מותר לי.

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

ר' אופיר אזרד

"אילו לא הוציא ה' את אבותינו ממצרים עדיין אנחנו ובני בנינו משועבדים לפרעה במצרים"

אכן מקרה קשה הטעון ביאור, מפני שלא מובן על פי הפשט שאם לא היינו נגאלים, עדיין היינו משועבדים במצרים, כי הרי לא יתכן שמצרים תשאר אימפריה לנצח, ואף אומה לא תכבוש ותשעבד את תושביה.

אלא סוד עצום יש בדבר, שזה דבר יותר קשה מהשעבוד הנצחי. כי ידוע ומפורסם שאם לא היינו זוכים לגאולה מיד באותו רגע קריטי, הרי שהיינו נופלים לשער הנ', שזה שער טומאה שלעולם לא היינו יכולים לצאת ממנו, ובאופן טבעי היינו נשארים במצריים לנצח ללא הגאולה. אז היו ישראל נטמעים במצרים ונטמאים במ חלילה, כך שגם אם באיזשהו שלב היינו יוצאים ממצרים הרי ששם ישראל לא היה בקרבם, אלא היו פזורים בגולה והיו משתחוים לאל לא יושיע ללא מטרה ותכלית.

מפסוק זה אפשר ללמוד שגאולת מצריים היא לא רק גאולה קדומה, ולא עוד דבר שעם ישראל נאחז בו במשך שנים. חודש ניסן (ופסח בתוכו) זה לא עוד מאורע וחודש סתמי שפוגשים אותו על אם הדרך, אלא מועד זה בא ללמד אותנו דבר איום ונורא, ויסוד חשוב בעבודת ה' יתברך: מה אנו למדים, שפסח הוא גם חג ציבורי, אך גם חג פרטי. וכל יהודי ויהודי שחוגג את חג הפסח, צריך להודות גם על הגאולה הפרטית שלעולם לא נעצרת, ולעולם לא נוכל (עם ישראל) לשלם טובה על החסד העצום שה' עשה אתנו, מפני שכל יהודי שחי וקיים ועושה מצוות וזוכה לעבודת ה' צריך לזכור גם

את החסד הפרטי של הקב"ה כלפיו, בכל יום ויום ובכל רגע ורגע (כל רגע יש חסד חדש וכל רגע חייבים להודות).

דבר זה עונה גם על השאלה **מדוע מוזכרת יציאת מצרים בכל כך הרבה תפילות וברכות?** אלא שזה חסד אין סופי שעשה ה' עם בניו, על שזכו לגאולה פרטית, שנמשכת עד סוף כל הדורות. בעצם היותנו יהודים שומרי תורה ומצוות, חיים בארץ קדושה וטהורה, הרי בודאי שזה בזכות גאולת מצרים הקדומה.

לכן, בהכנס החג הקדוש, כשאתם מסובים עם בני משפחתכם וחוגגים חג, שאתם מקבלים אותו כדבר המובן מאליו, תזכרו שכל הסיבה שאתם מברכים על המוגמר היא מפני שאבותינו הקדושים מסרו את נפשם בימי חייהם, והקפידו על קלה כבחמורה, וביטלו את עצמם ביחס לקטן שבקטנים, שאולי עתיד להיות גדול בעם ישראל. הם לחמו על מוצר מוגמר שיהיה זכאי להיות חלק מבניו של מלך - "בני בכורי ישראל אשר בדך אתפאר".

לכן עלינו להתאמץ ולהתעלות על עצמנו בליל הסדר, ולנצל רגעים יקרים אלו כראוי, שהרי חג זה חג הגאולה הפרטית של כל אחד ואחד מישראל, שזכה להיות חלק מאותה שרשרת של יוצאי מצרים.

מי ייתן, שלא תצא תקלה מתחת ידינו, ונזכה לבער את החמץ מקרבנו, מתוך אחדות ושלמות. מתוך כך נגיע, אם ירצה ה', לגאולה הקרובה במהרה בימינו.

ואחרי כן יצאו ברכש גדול / איזה טוב ה'! 😊

פיני כפרי - מדריך

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שנאמר: ויאמר לאברהם, ידע תדע פי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול.

לפני כל מכה הקדים הקב"ה לברוא רפואה.

כך היה גם במצרים, שהרי הקדימה התורה את סיפור יוסף והעושר הגדול שהביא למצרים, וכל זה הוא הכנת התרופה לשעבוד בני-ישראל במצרים. הקב"ה גרם לרעב בעולם על מנת שמצרים תהיה אימפריה כלכלית וכל זה למען "ואחרי כן יצאו ברכש גדול".

קל לנו אחרי כ 3000 שנה להסתכל על דור יוצאי מצרים ולומר בפשטות "דרכי פעולותיו של הקב"ה ברורות". עכשיו ידוע ופשוט לנו, שהקב"ה הביא רעב במצרים כדי שיהיה כסף במצרים כדי שעם ישראל יצאו ברכוש רב.

אך חשוב לזכור כי לבני ישראל הסובלים היה ממש קשה לראות את כל התמונה.

מכאן חייבים אנו לקחת מוסר השכל ולסמוך על ה' תמיד שכל מעשיו לטובה, ולחדד בלבנו את ההכרה, שכשם שישראל אז לא ראו את הטוב, אך

סוף הטוב לבוא, כך גם אנו, גם אם אין אנו רואים את הסוף הטוב, לפחות נבטח שבעזרתו יתברך נזכה מהרה לראותו, ועד אז נאמין שאכן בוא יבוא. חייבים אנו לדעת, שהקב"ה כבר ברא את התרופה בעולם, וזה רק עניין של תשובה וזמן עד שתתגלה לנו התרופה.

בעל ההגדה אומר לנו שמעולם לא שכח הקב"ה את הברית, את המטרה לשמה היינו במצרים, תמיד זכר לנו אבינו את הבטחתו לאברהם, ומעולם הוא לא שוכח לכל אחד ואחד את בריתו אתו.

בהגדת חכמי ירושלים בשם האפיקי יהודה פירש עפ"י מה שכתוב במדרש [בראשית רבה מד, יח]: "ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך - ידוע שאני מפזרן, תדע שאני מכנסן, ידוע שאני ממשכנן, תדע שאני פורקן, ידוע שאני משעבדן תדע שאני גואלן". דהיינו, אם יתקיים המאמר "ידוע שאני מפזרן" - שידעו כי אני הוא המפזרן, וממילא "תדע שאני מכנסן". **במילים אחרות:** אם את הרעה תייחסו אלי, ולא תאמרו שהוא דרך מקרה, אז ממילא תבוא הטובה.

א"כ לפי המאמר הזה לא היה חייב הקב"ה להוציאם ממצרים ח"ו?! אלא רק כדי "שלא יאמר אותו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם" [תענית ט, א], אם כן בזכותו של אברהם אבינו הוציאנו ממצרים על אף מעשינו ותלונותינו.

מדברים אלו אנו למדים, שאע"פ שאין אנו ראויים ח"ו לישועת ה', או שאולי אנו רק מחלישים את דעתנו במחשבה הזאת, שאין אנו ראויים לישועת ה', מכל מקום יש לנו לשמח את נפשנו שעדיין לא אבדה תקוותינו, וכל שכן כשיודעים אנו כי יש לנו זכות אבות, האבות הקדושים של כלל ישראל, והאבות הצדיקים ששיש לכל אחד ואחד מאתנו בכל דור ודור.

יוצא אם כן, שבכל מקרה צריכים אנו להיות בטוחים בישועת ה', ולא לשכוח שהקב"ה בורא את התרופה קודם המכה, טוב ה' לכל - לכל הדברים לכל הנושאים.

חג אמונה שמח ☺

אף אתה הכהה את שיניו

רון חזי

פְּנֹגֵד אֲרִבְעָה בְּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה. אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד
שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֹל... רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? לָכֶם -
וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עֲצָמוֹ מִן הַכָּלָל כְּפָר בְּעֵקֶר. וְאִף אֶתְּהָה הִקְהָה אֶת
שְׁנָיו וְאָמַר לוֹ: בְּעֵבֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצִאתִי מִמִּצְרָיִם. לִי - וְלֹא לוֹ. אֵילוּ
הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

ויש לשאול: מהי בדיוק הטענה של הרשע על עבודת קרבן הפסח? ואיך
בדיוק התשובה של מחבר ההגדה עונה על אותה טענה?

אפשר להסביר, שלא מדובר ברשע כסיל, שאינו מבין כלום בתורה ומצוות.
לצערנו המצב הינו יותר גרוע, מדובר ברשע משכיל, שמכיר את מצוות
התורה וטעמיה, וברצונו להתחכם כדרך הרפורמים והאפיקורסים בזמננו,
לבדות מליבם טעמים למצוות, ולהראות שהמצוות אינם עדכניות ושעבר
עליהם הכלח חס ושלוש. מטרתם הסופית היא לפרוק עול ולטעון כי מכיוון
שבטל הטעם בטלה המצווה, וממילא אין יותר צורך בקיום המצוות.

והנה במצוות הפסח, אף שהכתוב קראה חוקה - "זאת חקת הפסח" [שמות
יב, מג], מכל מקום מבואר במדרש ובזוהר הקדוש הטעם, שהמצרים היו
עובדים את הטלה ובורא עולם רצה להראות ביטול עבודה זרה בעצם תוקף
מזל טלה בשמים (דהיינו ליל ט"ו בניסן שמזלו טלה, ואז הלבנה במילואה).
לכן נצטוו ישראל לצלותו שלם ולהשאיר את העצמות שלמות, כדי שיבואו
הכלבים ויגררו עצמות הטלה עם כל שלדו, באופן שיהיה ניכר שזהו טלה
בעת שגוררים אותו, ויידעו הכל שאין ממש בעבודה זרה.

הרשע בא כמתחכם ואומר (בצביעות): "גם אני מאמין בקיום מצוות, אבל עשיית הפסח הייתה נאותה ושייכת רק בימים עברו, בזמן שהיו אנשים סכלים, שמאמינים בעבודה זרה, ובאותה תקופה בודאי שעבודת הפסח הייתה מצווה חשובה לישראל להוציא מלב המתעים והתועים. אבל בזמננו, שכולם מאמינים באחדות הבורא, ואין כמעט זכר לעובדי בהמות, בטל טעם קרבן הפסח, ואין סיבה להמשיך ולקיים מצווה זו". בעצם טענת הרשע היא, שנסיבות דורנו דורשים לקיים מצוות באופן מודרני, ולכן הוא מדקדק לומר "מה העבודה הזאת לכם!".

כתשובה לדברי הרשע אנו אומרים לו "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". כלומר, שאף המצוות שידוע טעמם - אין הטעם עיקר ויסוד למצווה, שהרי התורה קדמה לעולם, וגם אז נאמרו בתורה כל המצוות הללו. הרי ידוע, שהטעם הפשוט למצוות אכילת מצה הוא מפני שלא הספיק בצקם של אבותינו במצריים להחמיץ, ולמרות זאת אברהם יצחק ויעקב קיימו את מצוות אכילת מצה מרור ופסח עוד בטרם גלות ישראל למצרים, ועל כורחך שמצוות אלו לא צמחו רק כתוצאה של גאולת ישראל ממצרים. המצוות, מצד עצמם, ומצד המעשה שבהם, יש בהן עניינים עליונים מאוד שיש להם תכלית נכבדת בלי קשר לטעמים. הטעם המוחלט היחיד שרלוונטי לקיום המצוות הוא - כי ה' ציווה. זהו שאמר "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", ולא אמר בעבור שיצאתי ממצרים אני עושה מצוות אלו. זאת אומרת: בעבור עשיית רצון הבורא בקרבן פסח בורא עולם הוציא אותנו ממצרים, וכמו שאז זה היה רצון הבורא, גם בלי קשר למצרים, אז גם היום זהו רצון הבורא יתברך.

רק כך צריכים להביט על מצוותיה של תורה ועל טעמיהן. קודם אנו מקבלים קבלה מוחלטת שאנו עושים את המצוה בגלל ציווי ה', ללא שום

ספקות, ורק אח"כ אנו יכולים, רשאים ואולי אף חייבים לנסות ולמצוא טעמים שיקרבו את המצוות אל שכלנו.

בזה נסתרו כל חקירותיו של הרשע, שאין לו מקום לערער ולומר שכשהתבטל טעם המצווה בטלה המצווה עצמה. כי הוא ואלף כמוהו יאבדו ואות אחת מן התורה לא תתבטל לנצח נצחים.

לכן קרא הכתוב למצוות הפסח "חוקה", שנאמר [שמות יג, י] וְשִׁמְרֶתָ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יְמִימָהּ, שאף על פי שלכאורה זוהי מצווה שכלית יש להתייחס אליה כחוקה (ללא טעם). אם זו היא ההסתכלות על המצוה אז זוכים לסיום הפסוק "מימים ימימה", כי אז המצוה קיימת לעד ולא בטלה לעולם ללא התחשבות בזמן ובתקופה.

מה העבודה הזאת לכם?

ישראל בן ססי

ישנה שאלה מפורסמת: מה בעצם מבדיל בין שאלת החכם לשאלתו של הבן הרשע?

אם הרשע מצטיין לרעה רק בכך שהוא מטיח בנו את הביטוי "לכם", ומוציא את עצמו מן הכלל בשאלת "מה העבודה הזאת לכם" לכם ולא לו, הלוא בעצם גם החכם בשאלתו מסיים בנוכח בלשון רבים ואומר "מה העדות וכו' אשר ציוה ה' אלוקינו **אתכם**", ולכאורה ניתן לדרוש גם כאן "אתכם, ולא אותנו", אז מה באמת מפריד ביניהם!?

ישנן תשובות רבות לשאלה זו, ואנו נעמוד על שתיים מהם:

תשובה אחת מובאת בשמו של הגאון מוילנא, שאומר כי ההבדל מצוי לא בדברים עצמם, אלא ברקע לדברים. ומהו אותו ההבדל? עצם השאלה אצל החכם היא "והיה כי ישאלך בנך"; זה עצמו שהוא בא מרצונו לשאול את אביו מראה שהוא בן שרוצה לדעת, ויש לו מספיק דרך ארץ להבין, שאביו מבין יותר ממנו. לעומת זאת אצל הרשע "והיה כי יאמרו אליכם". עצם זה שכתוב "יאמרו אליכם" ולא אלי (אל אביו), בכך כבר רואים את רשעותו וגם טפשותו. הוא חושב שהוא יודע הכל, שהוא יותר חכם מכולם, והוא לא צריך לשמוע מאף אחד. זאת ועוד, הוא מתריס לא שואל, ובזה בעצם נמדד ההבדל בין החכם, ששאל לרשע שמתריס! (לא שואל אלא אומר וקובע עובדה).

הבדל נוסף קיים בלשון הפניה של שניהם; נכון ששניהם מסיימים בלשון שפונה לאנשים אחרים (לכם, אתכם), אך מצד שני בתחילת הדברים מדגיש

החכם "אשר ציוה ה' אלוקינו", וכבר במילה זו הוא מראה שהוא נמצא בתוך כלל ישראל, ומקבל עליו עול מלכות שמים שלמה. בניגוד לרשע שאינו מזכיר שם השם כלל, והדבר מעיד כאלף עדים על יחסו אל בורא העולם.

תשובה שניה לשאלת ההבדל בין החכם לרשע: אצל החכם אתה מוצא שלושה מרכיבים של מורשת היהדות, "עדות" - הנצחה, "חוקים" - מצוות שמעיות ו"משפטים" - מצוות שכליות. בניגוד לרשע, שאצלו יש רק מילה אחת והיא "העבודה". הוא לא מכיר לא בעדות לא בחוקים ולא במשפטים, הוא רואה את כל התורה כנטל וכמעמסה, והוא היה שמח להפטר מזה כמה שיותר מהר.

בענין זה ישנו משל יפה של המגיד מדובנא, על הפסוק [ישעיהו מג, כב] "וְלֹא אֶתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי יִגְעַתְּ בִּי יִשְׂרָאֵל": משל לשני אנשים, כל אחד לפי עיסוקו, נשלחה חבילה לכתובת מסוימת. לאחד שלחו מטען קל יחסית של יהלומים ואבני חן, ולשני שלחו מטען קצת כבד של מתכות למיניהם. החבילות נשלחו בדואר, והשליח בטעות החליף בין המשלוחים והביא לבעל היהלומים את המטען הכבד. ברגע שהגיע לבית היהלומן הניח את המטען כשכולו מזיע ועייף מכובד המטען. ברגע שראה בעל היהלומים שהשליח מזיע, אמר לו זה לא המטען שלי, המטען שלי אמנם יקר יותר אבל קל הרבה יותר (כל זאת מבלי שיהיה צורך לפתוח ולראות בעיניו).

והנמשל: נאמר על התורה "יקרה היא מפנינים", ודוד המלך מוסיף "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף". מי שמתייחס אל התורה כאל אוצר, היא לא תהיה כבדה לו! ומי שהתורה כבדה לו, זה לא התורה האמיתית, פשוט לא הגיוני שהיא תהיה כבדה, כי בורא עולם לא עשה אותה שתהיה כבדה ומכבידה.

"כי לקח טוב נתתי לכם" - מי שמרגיש שהלקח הוא טוב, הוא אינו מרגיש שום עמל!

לסיום הנושא, כדאי לתת את הדעת על שאלה מעניינת: כולנו חוגגים ועושים מסיבה גדולה בהגיע הבן לגיל מצוות (בר המצוה), והרי דבר זה תמוה כי בדרך כלל עושים מסיבה לציון סיום כלשהו (סוף מסלול, סיום מסכת) ולא בתחילתו של אותו פרק, ואילו אצלנו חוגגים מיד בהגיעו לגיל מצוות, וגם הוא עצמו שמח בזה. אלא, שכאן אנו רואים כי עצם הכניסה לעול מצות היא בשבילנו שמחה ולא טורח (כמובן למי שמרגיש מחובר).

כמו כן אפשר לראות שבשמחת תורה ועוד הזדמנויות אנו רוקדים עם התורה. לרקוד עם ספר החוקים, זה נראה מוזר מאוד, אלא שזה רק מראה עד כמה שאנו שמחים בספר זה ובחוקים שרשומים בו.

יהי רצון שה' יתברך יזכה אותנו ללמוד את התורה ולקיים את מצוותיה מתוך שמחה ואהבה, וה' יעזרנו שנחזור במהרה מצבא הקודש בריאים ושלמים.

החמץ והמצה במשנתו של רבי נחמן מברסלב

יניב יעקב

"אל תתנפח" - חמץ מצה ומה שביניהם

הריצפה מכוסה ספרים, אבא בתוך הבוידם, ואימא? ... עדיין מחפשים אותה...

- מה קרה? מי עובר דירה?

- אף אחד, זה רק פסח שהגיע גם השנה קצת מוקדם מבלי שנשים לב...

אז מה כולם מחפשים בעצם? - פירור, פירור קטן של חמץ, גרגר ביסקוויט, ביגלה או מה שלא יהיה.

מהו פשר ההקפדה החמורה כל כך על כל גרגר, על כל "צל צילו" של חמץ?

בהגדה של פסח מצוין הטעם לאכילת המצה: "מצה זו על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ".

ואם זהו הטעם היחיד לאכילת המצה - מדוע כל כך חמורה הימצאותו של החמץ ברשותנו? הלא אפשר היה לזכור את החיפזון של מצרים באמצעות אכילת מצה, גם אם באותה שעה ממש ימצא ברשותנו מעט חמץ!?

אלא שאין אנו מקיימים את מצוות התורה רק כסמל וזיכרון לאירועים היסטוריים - לאומיים. לקיום המצוות ישנם טעמים נוספים, עמוקים בהרבה.

"מצוה" מלשון צוותא וחיבור, בכוחה של מצוה לחבר את האדם אל האור האלוקי ה"מסתתר" בכל הבריאה כולה, ואילו עבירה (חטא) מלשון העברה

והרחקה, שעלולה להרחיקו, חלילה, חלילה מן האור הזה, ו"להחשיך" את עולמו הרוחני באטימות וקהות.

על פי יסוד זה ננסה להתבונן במהות מצות אכילת מצה - מחד, ובמהות האיסור של אכילת חמץ והימצאותו ברשותנו בימי הפסח - מאידך.

קמח ומים - זהו בעצם כל הסיפור.

גם החמץ וגם המצה מורכבים מאותם חומרי גלם, ההבדל הוא רק במצב שבו הם נמצאים. החמץ הוא בצק (דהיינו קמח מעורב במים) שתפת, ואילו המצה היא בצק שנאפה בטרם הספיק לתפוח.

ההבדל לכאורה פעוט. להכנת מאפה חמץ קשור העפר (ממנו צמחה החיטה), המים (בהם נילושה העיסה), האש (על ידה נאפה המאפה), והרוח (הוא האוויר הממלא את העיסה התפוחה). ואילו במאפה המצה נעדר יסוד אחד - הרוח.

גם בצורת האותיות של המילים "חמץ" ו"מצה" נמצא הבדל פעוט בלבד. בשתי המילים קיימות האותיות מ' ו-צ', ואילו בין האותיות השונות שבמילים - ח' בחמץ ו-ה' במצה, קיים הבדל קטן. שהרי די בהוספת קו קטן לאות ה כדי להפכה לאות ח!

שני מצבים אלו המתבטאים כחמץ ומצה קיימים גם בנפש האדם. גם בו קיים מצב של חמץ ולעומתו מצב של מצה. ואף ההבדל ביניהם קטן, ולכאורה חסר משמעות.

"חמץ" - הוא מצב נפשי בו מעורב יסוד האוויר, הרוח, ועל ידו הוא הולך ו"מתנפח". זהו יסוד הגאווה. הרגשת הישות והחשיבות העצמית של "אני",

אשר היא שורש לכל תאוה ומידה רעה (אגב גם ב"סלנג" העממי אנו מוצאים הד לקשר שבין יסוד האוויר לבין הגאוה, כאשר אדם מתגאה אומרים עליו דברים בסגנון של "הוא סתם מנופח", "הוא סתם עושה רוח").

"להתנפח" פירושו להיראות גדול יותר מן הגודל האמיתי שלך. להידמות כבעל כשרון ומעלות בעוד המציאות אינה אלא - חלל מלא אוויר.

ואילו מציאות ה"מצה" בנפש, לעומת זאת, היא מציאות שבה יסוד האוויר נעדר. אדם השרוי במצב כזה איננו מנסה להרשים את סביבתו במה שאין בו. הוא יודע את ערכו ו"גודלו" האמיתי. ודווקא הכרתו בקטנותו ומוגבלות מאפשרת לו לגדול באמת.

כיוון שאדם שמתגאה מרגיש שהוא כישרוני ובעל יידע ושהוא משיג את כולם בכמה צעדים, על כן הוא לא טורח לשאוף קדימה, ולפעמים הוא גם חושב שאין לו לאן. עקב כך הוא גם אינו מנסה להתבונן ולנסות לתקן דברים בעצמו. על כן אדם כזה לא יתקדם לעולם.

לעומתו האדם שאינו "מתנפח" ("המצה") יודע מיהו באמת - מה מעלותיו ומה חסרונותיו, ולכן מבין שיש לו מה לתקן ואיפה להשתפר וכל צעד שהוא עושה הוא התקדמות נקיה ורווח בטוח.

מה גם שאדם "מנופח", גם כשיתקדם מעט במשהו, הדבר לא יורגש לא לאחרים ולא לו, ובכך יפסיד את תחושת הסיפוק, - אם נמשיל זאת אז האדם המנופח הוא כעין פיתה גדולה חמה ומנופחת אם נכניס לתוכה מאכל קטן (ההתקדמות המועטת שלו) לא נראה הבדל כלפי חוץ כי מימלא הפיתה מנופחת, וכן כלפי פנים הפיתה תישאר ברובה ריקה ולא תספק את

האדם שיבוא לאכל אותה. ואילו האדם שאינו מתגאה הוא כעין פיתה קטנה ולא מנופחת - שברגע שתכניס לתוכה דבר מאכל כלשהו, אז כלפי חוץ, הדבר יהיה ניכר מיד ע"י צורת הבליטה של הפיתה וכמובן שכלפי פנים יהיה סיפוק גדול למי שיבוא לאכול אותה.

זהו ההבדל הקטן-גדול בין האות ח' לאות ה'.

האות ח', בדומה לשמה כן היא - **חטא**, מלשון החטאה והחמצה (כמו חמץ), שכן המתגאה מחטיא ומחמיץ את ייעודו האמיתי - התקרבות לה', קיום המצוות ותיקון המידות, ומאבד את היכולת להיות מה שהוא באמת. לא רק שיאבד את ייעודו האמיתי, אלא גם יאבד את זהותו שלו, בכך שכל פעם הוא מראה עצמו כאדם אחר, בעל אופי ומעלות שונות שאין בו - על מנת להרשים את החברה. בעצם הוא לעולם לא יהיה "הוא עצמו". וכשיהיה לבד, לא יוכל להכיר באופיו האמיתי - "מי הוא" באמת. ומה ערכו האמיתי.

והאות ה', כשמה - **נתינה**, כמו שכתוב "הא לכם זרע" [בראשית מז, כג], שרק המכיר בערכו האמיתי מסוגל לתת ולהעניק הענקה אמיתי לזולתו. שכן האיש המתגאה עוזר בכדי לקבל תשומת לב שזה כל עינינו, לחפש כבוד ובכדי שיאמרו לו כמה טוב הוא, ועל כן הוא לא יוכל להעניק הענקה אמיתית. ואילו אדם אמיתי, היודע את מקומו ומה הוא "שווה", ואינו מחפש את הכבוד והחיצוניות ה"מנופחת", עוזר כי רוצה לעזור, ורק הוא יוכל להעניק הענקה אמיתית טהורה.

האות ח' סגורה מכל צדדיה. פתחה היחיד פונה כלפי מטה והדבר מרמז על מהות מצב החטא וההחמצה - ירידה והשפלה בלבד. ואילו ה' לעומתה, פתוחה גם כלפי מטה וגם כלפי מעלה, להורות, שמי שמכיר בחסרונותיו - יוכל לעלות ולצאת ממצבו המוגבל.

בחיצוניות, קטן ההבדל בין האות ה' לאות ח', בין האמת לשקר, וכמעט חסר משמעות. אך **בפנימיות** המרחק בין המתראה כמי שיש בו, ובין מי שיש בו באמת, הלא מרחק שמים וארץ הוא. וכמרחק בין אדם חי ואמיתי לבין דמותו המשתקפת במראה...

אותו מצב נפשי של חמץ נגרם, בין השאר, בעטיה של אכילת חמץ. והמצב הנפשי של מצה מושפע, כמו כן, מאכילת מצה.

מדוע, אם כן, אין התורה אוסרת לחלוטין את אכילת החמץ?

הסיבה היא, ששבעת ימי הפסח, חג החרות והשחרור מהשעבוד הרוחני (שכן עבודת השם היתה מוגבלת במצרים וכן היינו במ"ט שערי טומאה חסרי כל רוחניות של קדושה), מהווים את הזמן המתאים ביותר לאסור את אכילת החמץ המזיק והימצאותו ברשותנו.

לאחר שבוע של "התנקות" זו, בו קיימנו מצוות אכילת מצת-מצווה, יש בכוחנו "להתמודד" בשאר ימות השנה עם החמץ ועם המצב הנפשי שהוא מעורר, שהרי בסופו של דבר תכלית האדם עלי אדמות היא מאבק לשם קניית שלמותו הרוחנית.

אלא שכדי להיאבק בגאווה ובאנוכיות "מצמיחי" כל רע, עליו לצבור כוחות בשבעת "ימי ההבראה הנפשית" הללו. ואז, ורק אז - לצאת בכוחות מחודשים אל הקרב.

בהצלחה לכולנו.

(מבוסס על מאמרו של הרב ארז משה דורון, מתוך "למעלה מן הזמן").

חשיבות המצה והמרור

נסים טושינסקי

אנו רואים, שכזית המצה והמרור שאנו אוכלים בחג הפסח, ובכלל כל מרכיבי הסדר אמורים לעורר את ההרגשה של יציאת מצרים ולשמר את החוויה, "כאילו יצאנו ממצרים".

כיצד אפוא יש בכוחם של כזית מצה ומרור ושאר מרכיבי הסדר לעורר את ההרגשה ולשמר את החוויה?

האם לא היה יעיל יותר שבזמננו עם כל הטכנולוגיה המפותחת היינו עושים מופע אור קולי מרשים של יציאת מצרים עם כל חידושי הטכנולוגיה על מנת להמחיש להמוני העם את יציאת מצרים ולהחדיר את מושגיה?

כנראה שאין כן הדבר, כי אין די בכך. לפעולות דרסטיות שירשימו את הצופים כמו חזיון אור קולי וכדו' עשויה להיות השפעה דרמטית בשעת מעשה אבל אין בכוחם לחדור אל נבכי הנפש הפנימית.

מקובלנו, שגם כאשר נמסר לנו טעם המצווה אין זה הטעם היחיד ואין בכוחנו לעמוד על סודות התורה. הראיה לכך היא, שלגבי מצות ראינו שנצטוונו לאכול אותן בליל הסדר עוד לפני יציאת מצרים, וכבר בר"ח ניסן נאמר לנו: "ומצות על מרורים יאכלהו" [שמות יב, ח], "שבעת ימים מצות תאכלו... ושמרתם את המצות" [שמות יב, טו-טז] זאת למרות שהטעם הנגלה לנו הוא משום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, בעת היציאה בחפזון. נמצא, שלאכילת המצה יש למעלה מטעם אחד.

המגיז מורשא זצ"ל הסמיך לכך משל: מלך אחד ביקש לחזק את ההתיישבות החקלאית באזורי הספר, והכריז, שהמתיישבים באותם אזורים יהיו פטורים מעובדות הצבא. באותן שנים הייתה עבודת הצבא מוטלת עפ"י גורל על כל התושבים עד גיל שלושים. לא אחת נלקחו אבות למשפחות לעשר שנות שרות, בהותירם אחריהם רעיות גלמודות וילדים.

רבים חרדו מאימת הצבא, וכששמעו את דבר המלך נהרו אל אזור הספר. ביניהם, הייתה משפחה אחת: אב, אם וילדס בן החמש. הם קיבלו מעון, פרקו את חפציהם ושכבו לנוח מעול הנסיעה. בבקר קם הילד, וכהרגלו ביקש מאביו חמש פרוטות לקנות סוכריות מחנות המגדנות. אמר לו האב: בני, בכפר אין חנות מגדנות ואין סוכריות.

בכה הילד וצעק: אם כן נשוב אל העיר! למה הבאת אותי למקום שבו אין סוכריות?!

הרגיעו האב ואמר: אל תבכה, הרגע. אמנם אין כאן סוכריות אבל יש כאן שדות ומרחבים שאין כמותם בעיר, וגדלים כאן פרחים נפלאים. הנה, לך בשדות וקטוף לך פרחים צבעוניים וריחניים.

אבל הילד הגביר את בכיו: "מה אעשה בפרחים צבעוניים?" האם אפשר לאכלם? האם פרח הוא תחליף לסכריה?!

צודק הוא הילד. פרח אינו תחליף לסוכריה. אבל האם יכול האב להסביר לבנו בן החמש מהי עבודת הצבא, מהם הגורלות ומדוע באמת עקרו אל הכפר?

ואם ילד בן חמש אינו יוכל לעמוד על דעתו של אביו בן העשרים וחמש, האם אנחנו יכולים לעמוד על דעתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה?

האם אנו יכולים להבין את טעמי המצוות ששורשן בגובה מרומים, שמלאכים נתאוו להן? כמובן שלא. ולכן נתנו לנו טעמים פשוטים שדעתו של אדם תוכל להשיג ותהיה נוחה עמם כמו הטעם שאנו אוכלים מצות משום של הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ בעת היציאה בחפזון.

לגבי המרור נאמר: "מרור זה שאנו אוכלים - על שום מה? על שום שמיררו המצרים את חיי אבותינו במצרים".

והגאון רבי נפתלי זצ"ל (בעל "משכיל לאיתן") השיב על כך במשל: מעשה במלך שנשא אישה ממדינת הים והיא הפליגה לארצו באונייה. לפתע התחוללה סערה נוראה, האונייה עלתה שמים וירדה תהומות, עד כי חשבה להישבר. בחסדי שמים שככה הסערה וחיי הנוסעים נצלו. יומיים לאחר מכן עלתה האנייה על שרטון. חור נבקע בתחתיתה והמים החלו חודרים דרכו. בעמל רב שאבו את המים והמתינו לגאות שתשא את האנייה. אז פנו לסתום את החור ולאחר שעות הצליחו בכך חלקית, הכל ידעו שהישועה היא זמנית והמים ישובו ויפרצו פנימה. ואז נראתה ספינה באופק. אותתו לה, והיא באה לקראתם, אך לתדהמתם הייתה זו ספינת שודדי ים. השודדים שבו את כל הנוסעים, וספינתם הקודמת ירדה למצולות. השודדים הורידו אותם אל החוף ומכרום לעבדים, והיא בדרך נס הצליחה להימלט מהם.

הרפתקאות הרבה עברו עליה עד שהגיעה לארצו של המלך ובאה לארמונו. או אז התייפחה ברב אושר ובקשה לקבוע ימי הודיה על הצלתה. יום הודיה אחד בתאריך שבו שככה הסערה. שני, ביום בו תוקנה הפרצה באנייה. שלישי, ביום שבו הועלתה על האונייה השנייה ורביעי ביום שבו ברחו מהשבי של שודדי הים. אמר לה המלך: לא, אל לך לזכור את כל הגלים שעברו עלייך ולציין את כל התאריכים. תקבעי יום אחד בלבד, את היום

שבו הגעת אל ארמוני, וביום הזה תזכרי בכל הצרות שעברו עלייך ותספרי לכולם על כל הניסים והנפלאות ותודי על ההצלה מכל הצרות.

זו כוונת המדרש, וזו שהסמיכו את המשל לפסוק: "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה". כלומר: ציינו מועד אחד בלבד, אבל בו תודו על "ימים ימימה", על ההצלה מכל פרטי השעבוד ומכל המרורים. ועל ההצלה הכוללת את כל המכות כולן שנחתו כל אחת במועדה, ביום זה אנו עושים זכר לכל ע"י אכילת המרור.

וכמו במצה, גם במרור, זהו טעם שניתן לנו בני האדם. אבל כמובן שמאחוריו עומדים טעמים גדולים הנשגבים מאיתנו, ואין אנו יכולים להבין את שורשם בגובהי מרומים.

ואם ישאל השואל, מניין לנו כי אכן פעולות אלו פועלות?

התשובה היא: כיוון שפעולות אלו צו ע"י נותן התורה שהתגלה בהר סיני, ואנו יודעים כי הוא בורא האדם והוא נותן בו נשמה, ממילא מי כמוהו יודע את מפת כוחות נפשו של האדם ויוכל לכוון אל המקומות המיוחדים בנפשו ולעורר את הנקודות המתאימות.

הבורא יודע כי הפעולות, הזעירות למראה, הינן פעולות ישירות לכוחות הנפש הפנימיים של האדם ומעוררות את הזיכרון החבוי אי שם.

אם כן, כל המאמין והדבק בקב"ה באמת, יזהר לדקדק במצוות אלו שהם פעולות ישירות שניתנו מהבורא יתברך, כדי שנוכל להרגיש ולחוות את יציאת מצרים באמת. ולקיים את מה שכתוב: "**בכל זור וזור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים**".

הא לחמא עניא, די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים

אבישי לטין

בקטע הראשון של ההגדה אנו אומרים את המאמר המפורסם של "הא לחמא עניא". משפט מפורסם זה מהווה מעין פתיחה לכלכ ההגדה, והוא כתוב בשפה הארמית. יש שכתבו כי פתיחה זו כתובה בלשון ארמית (בניגוד להגדה כולה, הכתובה בלשון הקודש) מכמה סיבות, ואנו נפרט שתיים מהם:

א. משום שהמלאכים עלולים לקטרג עלינו, הואיל ובסוף הקטע מופיעה אמונתנו בגאולה הקרובה, ויש חשש שהם ירצו למנוע זאת. אותם מלאכים אינם מבינים את השפה הזאת, ויש אומרים שהם מבינים רק שהם כל כך מזלזלים בשפה הזאת שהם לא מייחסים לה חשיבות. לכן כל הסודות הכתובים בזהר הקדוש וגם הקדיש שלנו נכתבו דווקא בארמית בכדי שמלאכים אלו לא יבינו, ולא יוכלו למנוע את הטוב מאתנו.

ב. משום שהשפה הארמית היתה השפה הבינלאומית בזמן שנכתבה ההגדה, ועמי-הארצות שהיו מפוזרים בגלות לא היו מבינים את השפה העברית. לכן נכתב הקטע הזה בארמית, בכדי שידבר לכל היהודים הנמצאים בכל מקום בעולם, ויבואו כולם לקיים את מצוות ההגדה ושאר מצוות ליל הסדר.

תרגומו של המשפט "הא לחמא עניא" הוא: "זה לחם העוני אשר אכלו אבותינו בארץ מצרים".

יודעים אנו כי את לחם העוני אכלו אבותינו דווקא במדבר (בצאתם ממצרים) ולא במצרים עצמה. המקור לכך נמצא בפסוקים אלו: "וַיֵּאָפוּ אֶת

הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמֵץ כִּי גֵרְשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמֶה וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם" [שמות יב, לט], וכן "לא תאכל עליו חֲמֵץ שִׁבְעַת יָמִים וְתֹאכַל עָלָיו מִצּוֹת לָחֶם עֲנִי כִּי בְּחֶפְזוֹן יֵצְאֶת מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" [דברים טז, ג].

אם כן נשאלת השאלה: מדוע נכתב בפתיחה הנ"ל "די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", המלמד כי את לחם העוני אכלו דווקא במצרים ולא ביציאתם ממצרים, כמו שעולה מן הכתוב.

בשאלה זו התחבט רבינו אברהם אבן עזרה זצ"ל עד שיום אחד הגיע להודו באחד ממסעותיו ונפל שם בשבי והתעללו בו החיילים והעבידו אותו בפרך, ולא הביאו לו אוכל אלא מצות קשות משום שאינן מתעכלות מהר כמו לחמי החמץ ומספיקה כמות מעטה של הלחם הזה בכדי לשבוע. כאשר השתחרר מהשבי אמר: "עתה הבנתי את דברי בעל ההגדה! אמנם המצה - לחם הגאולה היא, ואנו אוכלים אותה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ. אך עם זאת היא גם "לחם עוני" שהאכילו בו המצרים את אבותינו במצרים בהיותם עבדים כדי לחסוך בלחמם!"

צרות עינם של המצרים

קטע זה מורכב מכמה משפטים. הראשון מדבר על המצה. השני מזמין את האורחים לסדר. ונשאלת השאלה מה הקשר בין שניהם? עוד קשה, על המשפט הראשון שמדבר על המצה, אנו אומרים שזה לחם העוני שאכלו אבותינו במצרים, והרי לא אכלו לחם זה, אלא כעין לחם זה, והיה צריך להיות כתוב "כהא לחמא עניא".

את השאלה הראשונה ניתן ליישב בכך שהמצרים היו רעים מאוד מטבעם והיו צרי עין ואע"פ שהיו צריכים להביא להם אוכל כדרך כל מעסיק המעסיק פועלים, היו עיניהם צרות באכילתם של ישראל, ולכן הביאו להם את המצה בכדי שיאכלו מעט וישבעו. וזה המשך ישיר של הנאמר לעיל שאת לחם העוני אכלו אבותינו גם במצרים עצמה בעת השעבוד.

ישנם חמישה סוגי צרות עין, במצרים היו את כל חמשת סוגי צרות העין:

הסוג הראשון, למרות שנתן המארח לאורח לאכול, הוא מביט בו בכל מהלך הארוחה, וסופר לו את הלגימות, בכדי להטיל בהם עין הרע. כאותו מעשה באורח שהתארח במקום מסוים, בעה"ב היה אדם צר עין גדול. בגלל נסיבות כאלו ואחרות נאלץ בעה"ב לתת לאורח מנה מכובדת. המארח לא ישב לאכול עמו על השולחן, אלא עלה על הגג לראותו. בזמן שסעד האורח ישב בעל הבית על הגג בכדי להביט בו ולספור כמה כפות האורח מכניס לפיו. האורח חש משהוא מוזר באכילתו, הוא בקושי הצליח להכניס משהו לפה. כל מה שהכניס לפה "נתקע" לו בגרון. גם אחרי שבלע הרגיש כאילו הוא אוכל אבנים. האורח לא הבין מדוע כל כך קשה לו לאכול, וחשב שאולי הוא חולה. מרוב פחד נשא עניו לשמים בתפילה לבורא עולם, כאשר הבית למעלה, ראה את המארח יושב על הגג ומסתכל על המנה שנתן לו. אז הבין האורח, שכל הבעיות שהיו לו נבעו מצרות העין של המארח.

גם המצרים למרות שנאלצו לתת ליהודים אוכל כמו שכל מעסיק מחויב לעובד שלו, עדיין היו סופרים את הלגימות שלהם, בכדי לשים באוכל עין הרע, שח"ו היהודים לא ייהנו מהאוכל. גם הפסוק במשלי [פרק כג פסוק ו] "אל תלחם את לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו", מלמדנו שהשביעה של האדם לא נובעת רק מהלחם והמזון עצמו, אלא היא מושפעת גם מטוב העין של המארח.

הסוג השני, המארח מגיש לאורח מיד את האוכל ללא מים ואז אי אפשר לאכול הרבה, כי המזון "נתקע" בגרון. כמו שכתוב בספר משלי (פרק כג' פסוק ז) "על צר עין אכול ושתה יאמר לך וליבו בל עמד" אם המארח אומר לך קודם תאכל ואחר כך תשתה דע לך שהוא צר עין כלפיך, ואין לו רצון שתאכל הרבה.

התורה באה בטענה לעמונים ולמואבים שלא קידמו את בני ישראל בלחם ובמים. פירוש הדבר שלא נהגו בנו ולא קידמו את פנינו אפילו בדרך של צרי עין, שקודם נותנים לחם ואח"כ מים, ואם העמונים והמואבים היו כאלו, ודאי המצרים היו כך.

לעומת זאת עומד עמוד החסד, הלא הוא אברהם אבינו ע"ה, שבבוא אליו שלושת המלאכים בדמות ערביים, הקדים להציע בפניהם קודם מעט מים ורק אח"כ הציע בפניהם לאכול לחם, והוא כדרך טובי העין. כדכתיב [בראשית יח, ד-ה] יִקַּח נָא מְעַט מִיָּם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ: וְאָקְחָה פֶת לֶחֶם וְסַעְדוּ לְבַבְכֶם אַחַר תֵּעָבְרוּ"

הסוג השלישי, המארח מביא לאורח מצה במקום לחם, או לחם חמוץ בכדי שלא ירצה לאכול ממנו הרבה כמו שהיו עושים המצריים לישראל במצרים.

הסוג הרביעי, המארח שמקפיד לא להביא לאורח לחם חם, משום שאם יביא לו לחם חם הוא יאכל הרבה בלי להרגיש, שכאשר הלחם חם האורח לא מרגיש בחסרונות שלו, כך שגם אם הוא חמוץ או קשה כמצה יאכל הרבה ממנו וכך גם המצרים היו עושים מפני שהיו צרי עין.

הסוג חמישי, המארח המגיש אוכל לאורח ומכריח אותו לאכול כשהוא עייף וייגע מאוד אחרי שבא מדרך רחוקה כדי שלא יהיה לו חשק לאכול הרבה מרוב העייפות, וכך היו המצרים עושים, היו מביאים להם את האוכל כאשר היו עייפים מאוד ומכריחים אותם לאכול דווקא בזמן העייפות שלהם בלי שינוחו קודם.

וזאת בניגוד לאברהם אבינו שלפני האוכל הציע לאורחיו לנוח מטורח הדרך, כדכתיב [בראשית יח, ד] "וְהִשְׁעֵנוּ פֶתַח הָעֵץ".

באמת כל חמשת המנהגים המקולקלים הללו היו במצרים שכל תושביה היו צרי עין, ולכן בלילה הזה אנחנו צריכים לזכור את הימים שהיו אבותינו במצרים.

אנו צריכים לצאת בכל שנה ממצרים, גם מבחינה זו של צרות העין. חובה עלינו לעשות מעשי חסד וצדקה זה עם זה ולהראות טובת עין שהיא ההיפך מדרכי המצרים שהיינו אצלם. לכן אנו מחפשים כמה שיותר להביא אורחים אלינו ולהאכילם בעין יפה. זוהי הסיבה שבתחילת הסדר אנו מקשרים בין אכילת המצה שהיא מצוות היום לבית עשיית החסד, שיש בה ניגוד למעשי המצרים צרי העין.

כשהאורח מגיע אלינו ויושב על השולחן שיש עליו מים ויין, ולחם חם שעשינו היום, וגם אנו כולנו אוכלים על השולחן הזה, וכל אחד מסתכל על הצלחת שלו ולא מביט על צלחת האורח, כמו בסיפור על בעה"ב שצפה מהגג. כמו כן אנו מזמינים את האורח לשכב ולהסב על הכרים לנוח לפני שיאכל, וכאשר ינוח יאכל בהסיבה, בבחינת "בהיסבבה".

אבל לכאורה עדיין נותר לנו חסרון אחד, שהרי אנו מביאים לאורח מצה, שקשה לאכול ממנו כמות גדולה, ולא לחם חמץ, שאפשר לאכול ממנו הרבה, והרי זו דרכם של צרי העין?

זו הסיבה שאנו אומרים "זה הלחם שאנו חייבים לאכול היום", כי הוא דבר הכרחי היום שהרי עכשיו ליל פסח, ואי אפשר להביא ח"ו לחם חמץ. וכיוון שהוא דבר מצווה הלחם הזה הוא חביב וטעים לישראל יותר מלחם חמץ, ואין כאן צרות עין כלל. כך גם נרוויח שלא יחשדו בנו ונקיים בנו את הכתוב [במדבר לב, כב] "וְהֵיטֵם נְקִיִּים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל".

לסיכום, בליל הסדר אנו צריכים לחזק אצלנו את מידת טוב העין, בתקווה שבע"ה בזכות העין הטובה שיש לנו נקווה אל השם יתברך שיגאלנו כבר השנה בקרוב ממש.

בזכות מה נגאלו ישראל ממצרים?

מתניה שוורץ

עם בני ישראל בזמן היותם במצרים היו שקועים ב-מ"ט שערי טומאה והיו עירומים מן המצוות. כמו שנאמר במדרש [מכילתא דרבי ישמעאל בא מס' דפסחא פרשה ה]: "היה רבי מתיא בן חרש אומר הרי הוא אומר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת דודים [יחזקאל טז, ח]. הגיע שבועתו שנשבע הקב"ה לאברהם שיגאל את בניו ולא היה בידם מצות שיתעסקו בהם כדי שיגאלו שנאמר שדים נכוננו ושערך צמח ואת ערום ועריה וגו' [יחזקאל טז, ז] ערום מכל מצות".

אם כן נשאלת השאלה: בזכות מה נגאלו ישראל ממצרים?

באותו מדרש מובאת גם התשובה, וזו לשונו: "נתן להם הקדוש ברוך הוא שתי מצות דם פסח ודם מילה שיתעסקו בהם כדי שיגאלו שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגומר [יחזקאל טז, ו] ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו [זכריה ט, יא]".

אומרים חז"ל שבזכות שתי דמים נגאלו ישראל ממצרים; בזכות דם הפסח ודם ברית המילה. בורא עולם נתן להם שתי מצוות אלו כדי שזכותן תעמוד להם ותעזור להם לצאת.

המדרש במקום אחר מרחיב ומספר לנו באופן מפורט כיצד התרחשו העניינים באותו הזמן, וזו לשונו [שמות רבה (וילנא) פרשה יט ד"ה ה]: "זאת חוקת הפסח, אמר רבי שמעון בן חלפתא כיון שיצאו ישראל ממצרים אמר הקב"ה למשה הזהר לישראל על מצות הפסח כל בן נכר לא יאכל בו וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו וגו'. כיון שראו ישראל שפסל לערלים

לאכול בפסח עמדו כל ישראל לשעה קלה ומלו כל עבדיהם ובניהם וכל מי שיצא עמהם, שנאמר וילכו ויעשו בני ישראל. משל למלך שעשה משתה לאוהביו אמר המלך אם אין סימנטרי (=סמל הניתן מהמלך ומונח על המצנפת כדי לזהות את קרואי המלך) על כל המסובין אל יכנס אחד מהם לכאן, כך האלקים עשה משתה להם צלי אש על מצות ומרורים מפני שגאלן מן הצרה. אמר להם אם אין חותמו של אברהם בבשרכם לא תטעמו ממנו, מיד כל הנולד במצרים נמולו לשעה קלה עליהם נאמר (תהלים נ) אספו לי חסידי כורתני בריתי עלי זבח. ורבותינו אמרו לא בקשו ישראל למול במצרים אלא כולם בטלו המילה במצרים חוץ משבטו של לוי שנאמר (דברים לג) וללוי אמר תומיך ואוריך, למה כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו במצרים, והיה הקב"ה מבקש לגאלן ולא היה להם זכות מה עשה הקב"ה קרא למשה ואמר לו לך ומהול אותם, וי"א שם היה יהושע שמל אותם שנא' (יהושע ה) ושוב מול את בני ישראל שנית והרבה מהן לא היו מקבלים עליהם למול אמר הקב"ה שיעשו הפסח וכיון שעשה משה את הפסח גזר הקב"ה לד' רוחות העולם ונושבות בגן עדן מן הרוחות שבגן עדן הלכו ונדבקו באותו הפסח שנאמר (שיר/השירים/ד) עורי צפון ובואי תימן והיה ריחו הולך מהלך מ' יום נתכנסו כל ישראל אצל משה אמרו לו בבקשה ממך האכילנו מפסחך מפני שהיו עייפים מן הריח היה אומר הקב"ה אם אין אתם נימולין אין אתם אוכלין שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח וגו' מיד נתנו עצמן ומלו ונתערב דם הפסח בדם המילה והקב"ה עובר ונוטל כל אחד ואחד ונושקו ומברכו שנאמר (יחזקאל טז) ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך וגו' חיי בדם פסח, חיי בדם מילה".

ויש לשאול: מה המיוחד בשתי המצוות הללו, עד כדי כך שדווקא בהן בחר הקב"ה לזכות את ישראל ערב יציאתם ממצרים? ומה המשותף לשתי המצוות הללו שאומר המדרש שנתערב דם ברית עם דם מילה?

ויש לתרץ, שבדמים אלו דם פסח ודם מילה הוכיחו ישראל שהם מוכנים למסירות נפש.

מסירות נפש בקרבן פסח:

בזביחת קורבן הפסח היה סיכון עצמי גבוה כפי שנלמד מהדו-שיח בין משה לפרעה [שמות ח, כא-כב]: "וַיִּקְרָא פְּרַעֲהַ אֶל מֹשֶׁה וְלֹאֲהָרֹן וַיֹּאמְרוּ לָכֹן זָבַחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח לָהּ אֲלֹקֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֵבֶת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֵנוּ". זאת אומרת, שהיה קיים חשש סביר מאד שהמצרים יהרגו את ישראל כשיראו אותם זובחים את אלוהיהם הטלה לעיניהם. למרות סיכון זה מסרו ישראל נפשם והחליטו לקיים את ציוויו של הקב"ה.

בני ישראל משליכים נפשם כדי לקיים את רצון ה'. לכן הם לוקחים את הכבש וקושרים אותו למיטה ארבעה ימים לעיני כל מצרים. זאת ועוד, התורה מצוה את בני ישראל: "אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶא וּבָשָׁל מִבָּשָׂל בְּפִי כִי אִם צָלִי אֲשֵׁר רָאִשׁוּ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קִרְבוֹ" [שמות יב, ט].

אין פסוקים אלו מתכוון לבישול איך מכינים את קורבן הפסח אלא התורה ירדה לסוף דעתם של ישראל ואמרה להם אל תחשבו שתוכלו את הבשר לא מבושל מחשש שמא ירגישו שאתם אוכלים את אלוקי מצרים שהרי בבישול נודף ריח. לא לבשל בסיר שלא רואים מה יש שם, כי אם צלי אש, כדי שכל השכנים יריחו ויראו את הצלי שיהיה שלם ראשו על כרעיו ועל קרבו, שבזה עם ישראל מראים שהם מוסרים את נפשם בשביל אמונה בקדוש ברוך הוא וזה סימן הדם על הבתים על המשקוף שזה הבית מוכן למסירות נפש ובזכות זה לא יוכל להיכנס לשם המשחית. זאת ועוד, כידוע ריחו של הצלי נודף והיתה כאן מטרה נוספת לפרסם את מעמד שריפת אלוהיהם של

המצרים [ע"פ הזוהר הקדוש ח"ב עמוד יח]. זאת אומרת היתה כאן סכנה כפולה ומכופלת: גם עצם השחיטה, גם ההמתנה ארבעה ימים עד לשחיטה, וגם פרסום השחיטה ע"י הריח הנודף של הצלי. למרות כל החששות הללו - לא נמנעו ישראל מלקיים את מצוות ה'.

מסירות נפש בדם מילה:

גם בדם מילה יש מסירות נפש, שאברהם בתחילה סרב כיון שלא רצה להיות שונה מכולם. בסופו של דבר מל את עצמו, וגם עשה ברית מילה לבנו בן שמונה ימים. מעשה זה מראה מסירות נפש, כי הוא מסכן אותו בעריכת ניתוח בגיל כל כך צעיר. וגם מבדיל את הילד משכניו הגויים והדבר עלול לסכן אותו בעתיד. למרות כל זאת, היהודי מבטל את רצונו לפני הבורא ועושה את המצוה כדין.

לכן חוגגים את חג הפסח ביום הראשון של היציאה ממצרים ולא ביום השביעי למרות שביום היציאה ממצרים עדיין רדפו אחריהם ורק אחרי היום השביעי בקריעת ים סוף נשלמה הגאולה. כיון שמבחינה רוחנית הלידה שלנו כעם הייתה בעצם יציאת מצרים. כאשר שחטנו את אלוהי מצרים הוכחנו שאנו עם עם זקיפות קומה ועלינו על דרך חדשה.

הסבר נוסף מובא במדרש [ויקרא רבה (וילנא) פרשה ד ד"ה ו]: "אמר רבי אלעשא גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה כתיב בתורתכם (שמות כג) אחרי רבים להטות אנו מרובים מכם מפני מה אין אתם משוין עמנו בעבודה זרה? אמר לו יש לך בנים? אמר לו הזכרתני צרתי? אמר לו למה? אמר לו הרבה בנים יש לי בשעה שהן יושבין על שולחני זה מברך לאלהי פלוני וזה מברך לאלהי פלוני ואינם עומדים משם עד שמפצעין את מוחין אלו את אלו. אמר לו ומשוה אתה עמהן? אמר לו לא. אמר לו עד שאתה משוה אותנו לך השוה את בניך! נדחף והלך לו".

למעשה עדיין קשה, כי מדוע באמת שלא נתבטל אל רוב הגויים ונלך חלילה בדרכם? אלא שכאן מצילה אותנו מצוות המילה, כי ע"י ברית המילה אנו שונים מהם באופן מהותי (ולא רק גופני) ולכן לא שייך ביטול לדבר הניכר.

יוצא איפוא, ששתי המצוות הללו קורבן פסח וברית מילה משלימות זו את זו, ומעידות יחד על רצונם העז של ישראל לעשות רצונו יתברך כרצונו בכל מחיר. אם כן ראינו שבזכות מסירות נפש עם ישראל בדם פסח ודם מילה זכו ליגאל ממצרים. על ידי מסירות נפש אדם זוכה להתקרב לקדוש ברוך הוא כמו שנאמר בתחילת סדר הקורבנות [ויקרא א, ב] "אָדָם פִּי יִקְרִיב מִפֶּם קִרְבָּן". לא נאמר "אדם מכם כי יקריב" אלא "אדם כי יקריב מכם". לומר לך, שאם אתה רוצה שתשרה עליך שכינה אז אתה צריך להקריב מעצמך ולהיות מוכן אפילו למסירות נפש.

לסיום, יהי רצון שבזכות הרצון שלנו לקיים את רצון הבורא אפילו במסירות הנפש, נזכה מהרה לגאולה השלמה, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

אני הוא ולא אחר

נתנאל טובול

ויוצאנו ה' ממצרים - לא על ידי מלאך, ולא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, שנאמר: ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, והפיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה, ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. אני יי. ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה - אני ולא מלאך והפיתי כל בכור בארץ מצרים - אני ולא שרף ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים - אני ולא השליח. אני יי - אני הוא ולא אחר.

בעל ההגדה מדגיש שה' בכבודו ובעצמו הוא זה שהרג את בכורי מצרים, הוא ולא אחר.

וידועה שאלת המפרשים, כי מן הפסוק "ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגף" [שמות יב, כג] משמע לכאורה, שלקו המצרים דווקא ע"י המשחית ולא ע"י ה' יתברך בכבודו ובעצמו? זאת ועוד, על הפסוק "וה' הכה כל בכור" [שמות יב, כט], מביא רש"י בשם חז"ל שכל מקום שנאמר "וה'" (בתוספת האות ו') - הכוונה היא לו ולבית דינו!, והרי בפסוק דלעיל כתוב "וה' הכה כל בכור", ולכאורה משמע שלא הוא לבדו בא, אלא הופיע עם בית דינו, אז איך הדבר מסתדר עם דברי חז"ל "אני ולא מלאך...?"

מצאנו בס"ד מספר תשובות לשאלות אלו:

הרשב"ץ עומד על כך ומסביר שבאמת המצרים לקו ע"י שליח ולא ע"י ה' בעצמו, אלא שיש לחלק בין מזיקין לבין מלאכי עליון. דהיינו, המצרים לא נגפו לא ע"י מלאך ולא ע"י שרף כי הם לא היו חשובים מספיק שישחיתום מלאכי עליון. לכן המזיקין, שתפקידם הוא לקיים דינו של ה' באויביו והם

בית דינו של ה', הם אלה שנשלחו למלא את המשימה. לדבריו, "אני ה' אני הוא ולא אחר", הכוונה שה' מוציא "פסק הדין", והמזיקין הם "המוציאים לפועל".

ר' **עקיבא אייגר מתרץ בכיוון אחר**, שגם ה' יתברך וגם המלאכים בצעו בפועל את מכת בכורות. לאור זאת, הכוונה "אני ה' ולא אחר" היא, שרק הקב"ה מסוגל להבחין מי בכור **מאב**, ואת אלו הקב"ה הרג בעצמו. כדברי הגמרא [בבא מציעא סא, ב]: "אמר הקדוש ברוך הוא: אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור". המלאכים לעומת זאת פגעו בבכורות מאם שבהם ההבחנה ברורה.

על פי הבחנה זו מסבירים מדוע פדיון הבן מקיימים רק בבכור מאם ולא בכור מאב, שהרי המשחית שיכל לפגוע גם ביהודים, לא פגע אלא בבכורות מאם של המצרים, אולם בבכורות מאב הקב"ה פגע, והוא ודאי יכול להבחין בנקל בין בכור ישראל לבכור המצרים. רק הבכורות מאם היו בסכנה (שמא המלאכים יפגעו בהם למרות יהדותם), ולכן רק עליהם חלה חובת הפדיון.

תשובה נוספת מופיעה בהגדת "הבן איש חי": כאשר המצרים ראו את ישראל מזים דם הקורבן על המשקוף שאלו את ישראל לפשר הדבר. הסבירו להם העם שעומדת לבוא עליהם מכת בכורות ע"י משחית, והם חייבים לעשות סימן כדי שהמשחית לא ייכנס גם לביתם, שהרי אמרו רז"ל [בבא מציעא ס, א]: "כיון שנתנה רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים". שמעו זאת המצרים, והחליטו "להערים" על הקב"ה ולהתחבא בבתי היהודים וכך לא ייפגעו. אך המצרים לא ידעו, שמי שמתחכם עם בורא עולם, ש"לית אתר פנוי מיניה", מפסיד בכפליים! המשחיתים ירדו לעשות שליחותם בבתי המצרים, אך כשלא מצאו את הבכור בבית, הרגו

את הגדול שבבית, ובינתיים הקב"ה, בכבודו ובעצמו פקד את בתי ישראל והרג את הבכורים המתחבאים, ובכך באמת הוכו בכפליים, והתקיים בהם הפתגם: "גמלא אזלא למיבעי קרני, אודני דהוו ליה גזיזן מיניה" = הגמל הלך לבקש קרניים, להתחכם, ולכן לא רק שלא קיבל קרניים, אלא גם את האוזניים שלו חתכו.

בשו"ת בעלי התוספות מופיעה הוכחה יפה לעניין שכשהמשחית לא מצא בכור בבית מצרי, הרג את הגדול שבבית. ההוכחה היא מהפסוק: "כי אין בית אשר אין שם מת" [שמות יב, ל], ולכאורה לא מובן מדוע ראתה התורה צורך להדגיש לנו שאין בית אשר אין שם מת, אלא על פי דרכנו יובן, כי הבכורות המצריים הבינו שהם בסכנה וביקשו להחביא את עצמם בבתי היהודים, וגם אם הקב"ה היה הורג אותם בבתי היהודים, עדיין היה בית אשר אין שם מת, וזהו ביתו של אותו בכור מצרי, אלא על כרחך לומר שהקב"ה הכה את הבכורות בבתי ישראל, והמשחית הרג את גדול הבית בבתי המצרים.

לסיכום, הבן איש חי מסכים עם דברי ר' עקיבא אייגר, שלא רק ה' נגף את מצרים אלא גם המשחית השתתף בביצוע המכה בפועל, אלא שהוא לא חילק כמו ר' עקיבא אייגר בין בכור מאב לבין בכור מאם, אלא שורש החילוק אצלו טמון במקום המצאם של הבכורות בזמן הנגף.

לר' משה סופר, ה"חתם סופר", קשה ביותר השאלה, כיצד יוסבר הדבר שהקב"ה, מלך מלכי המלכים, הוא בעצמו יהרוג מצרים מטונפים כאלו? למה שיזכו לכבוד כזה?

אלא שהוא מסביר, לפי דברי ר' יוחנן בפתיחת מס' שמחות, שה' הכה מחצי הלילה, אך הבכורים לא מתו אלא פרפרו עד הבוקר, ובבוקר הגיע המשחית וסיים את המלאכה. בהסבר זה מסתתר עניין גדול: עצם הפרפור של המצרים הוא נס גלוי, וניכרת מכך גדולתו של הבורא יתברך כי אם היו נהרגים ע"י אדם היו מתים מיד, והסיבה שה' עשה זאת היא בלשון המשל הידוע: "נתת פת לנער, הודע לאמו" שהקב"ה רצה שיראו בניו בהריגת אויביהם ולכן המצרים הומתו סופית רק בבקר.

בשו"ת מטה משה, מסביר סתירה זו בשונה מהנ"ל והפוך מהרשב"ץ. הוא טוען בפשטות, שהקב"ה הוא הוא ההורג את בכורי המצרים, "אני ולא אחר" כדברי המגיד, והפסוק "ולא יתן המשחית לבא" (שעל ידו הסקנו בדעות הקודמות שהשתתף במכה איזה שליח של ה') בא ללמדנו, שבאותו הלילה ישראל עם סגולה הם, ולא ימות אף אחד מהם אפילו במיתה **טבעית**, כלומר גם למשחית שבדרך הטבע לוקח נשמותיהם של ישראל כל אחד לפי זמנו, גם הוא יצא מכלל פעולה בלילה הזה ולא תהיה שום מיתה בישראל. וכל זה עשה הקב"ה, שלא יהיה למצרים שום פתחון-פה, בלילה כזה שכל עניינו הוא התגלות ה' בעולם לעיני הכל.

לאחר שראינו הסברים לא מעטים על שאלתנו אפשר להביא מדברי הזוהר הקדוש הנפלאים על עניין זה, שמלמדים אותנו ממידותיו של הקב"ה, ואף ננסה להתעמק בהם קצת.

בשו"ת ציץ אליעזר מבוארים דברי הזוה"ק במדרש הנעלם [וירא קיז.]: מצרים, שהייתה מזוהמת ומטונפת מכל אומה ואומה, שעליהם אמר הנביא יחזקאל: "בשר חמורים בשרם" לפי שהיו חשודים במשכב זכור, ויצאו מחם בן נח שעשה מה שעשה לאביו, ונח קללו ואת כנען בנו, האם לא היה בכוחו של הקב"ה לשגר שליח או מלאך לטפל באומה שפלה כזו? אלא

הקדוש ברוך הוא, שהוא גבוה מן הכל, אמר: "זו מטונפת ומזוהמת ואין ראוי לשגר שמה מלאך ולא שרף - דבר קדוש בין רשעים ארורים ומטונפים, ארד אני" !!

ומובאים שם גם דברי המהרי"ל מבריסק שמוסיף להעמיק בדברי הזוהר, ומסביר, שיש דרך שבכל מקום שישראל נמצאים שם ועושים מעשים טובים, אזי הם מלקטים את ניצוצות הקדושה שפזורים שם. ובמצרים נתלקטו כבר כל ניצוצות הקדושה שהיו שם ונשארה רק טומאה ולכן לא רצה הקב"ה להוריד מלאך או שרף - דבר קדוש, שלא תישאר שם איזה קדושה! ולכן הוכרח הקב"ה לעשות נקמה במצרים בעצמו.

ובאמת מובא בספרים הקדושים שישראל היו צריכים להיות משועבדים במצרים 400 שנה ובזמן הזה היו צריכים לעשות תיקונים ידועים ולברר את ניצוצות הקדושה שבגלות. אך עינינו רואות שבפועל, היו שם רק 210! הכיצד?

"ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה" - הקב"ה עבר באור שכינתו, וברגע אחד הזריח שם קדושה כזאת שתיקנה את כל התיקונים והשלימה הכל וכך הם יכלו להיגאל לפני הזמן הקצוב מראש. כלומר, בני ישראל עשו חלק מהמלאכה, והקב"ה השלים את השאר.

הדבר הזה בא ללמדנו, שכך הוא יתברך בכל העניינים: כשהאדם פועל, הוא זוכה לסיוע וה' גומר בעדו, בבחינת: "אקרא לאל גומר עלי". כך הדבר במצוות, שנאמר: "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". כך הדבר גם בהימנעות מעבירות. הקב"ה מבקש מאיתנו, שנעשה רק צעד קטן אליו, נושיט לו יד, והוא יקבל אותנו באהבה גמורה טהורה ואמיתית של אב לבנו, ואף יקרב אותנו אליו בבחינת "הבא

להיטהר - מסייעין לו", וילך איתנו תמיד כי רק בדביקות בבורא העולם
ובתמיכתו, הכל ייראה קטן ולא ניפול.

יהי רצון שבזכות ימי הפסח הקדושים האלו, ימי גאולת ישראל, נזכה
לפתוח פתח אמיתי לאבינו שבשמים, ולבער לגמרי את "השאור" שבתוך כל
אחד מאיתנו ולהיות כשרים לעבודתו יתברך.

חג פסח כשר ושמח

אחדות מי יודע

אמיר דהן

"במתי מעט, כמה שנאמר, בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלקיך ככוכבי השמים לרוב".

רש"י [בראשית מו, כו] כותב על העניין: "מצאתי בויקרא רבה עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדים לאל אחד".

אנו ננסה לדון במאמר זה בחשיבות האחדות והאחוה של עם ישראל כפי שהדבר בא לידי ביטוי בחג הפסח.

מעשה במלך שהיו לו שני יועצים; יהודי ונכרי, ולשניהם נולדו ילדים באותו זמן. יום אחד כעס המלך על יועציו ולא רצה לוותר על שירותם, מה עשה? לקח את שני הילדים, צווה למול גם את הנכרי, והביאם אל ארמונו לגדלם, וגזר שלא יראו את הוריהם במשך שש שנים. גדלו הילדים, והיו דומים מאד אחד לשני, בכל. רק המלך ידע מי הוא מי. בקשתו היחידה של היועץ היהודי הייתה שבנו יאכל כשר, לכן ציווה המלך להאכיל את שניהם כשר. לאחר שש שנים, קרא המלך לשני יועציו, ואמר להם שכל אחד ייקח את בנו וילך. הנכרי לקח את הראשון שנקרא בפניו והלך. לעומתו התחיל היהודי לבכות, ואמר: "מאחר שאיני יודע מי הוא בני, כיצד אוכל לקחת ילד שאינו בני, ואינו יהודי". אמר לו המלך "אני מסכים שתעשה מבחן על מנת לדעת מי בנך". הסכים היהודי וציווה להביא לנערים שתי קערות עם ענבים, באחת היו ענבים פזורות, ובשנייה אשכול של ענבים. עשה זאת המלך, וראה שבן הנכרי בחר בענבים הפרודות, והיהודי בחר באשכול. מיד

קבע היועץ היהודי כי מי שלקח את האשכול הוא בנו. אמר לו המלך "צדקת, זה בנד, אולם גלה לי את הסוד!" אמר היהודי, אנו היהודים אמנם גופים חלוקים, אבל הנפש של כולנו אחת.

בחג הפסח אנו רואים כמה צורות שונות של אחדות, ולהלן נפרט כמה דוגמאות:

א. בפסח אנו עורכים את הסדר בחברת אנשים רבים, ולא תמיד כולם מהמשפחה. כך למעשה אנו מכריזים לפני תחילת ההגדה: "כָּל דְּכַפֵּין יִיְתִי וְיִיכַל, כָּל דְּצָרֵיךְ יִיְתִי וְיִפְסַח". מילים אלו הן "ההזמנה" לכל אדם ואתם הנצרך והנזקק, ובאותה שעה אנו פותחים את הדלת לכל מאן דבעי ולא דווקא לאליהו הנביא. בעצם מהלך זה אנו רואים את הרצון של עם ישראל להיות מאוחדים בחג הפסח. ולמרות שמסביב לשולחן ישנם אנשים מקצוות שונים אבל כולם כאשכול אחד. שונים אבל מאוחדים (ומי שרוצה להפיק מכך לקח לימינו אנו - מוזמן, ויבורך מן השמים).

ב. ישנה עוד דוגמא מן המישור הגשמי. בזמן שבית המקדש היה קיים, היינו אוכלים את קרבן הפסח רק כשהוא צלי ולא בשר מבושל. אחד הטעמים לכך הוא שבבישול הבשר מתרכך ומתפרק לחתיכות ולא נשאר שלם, ואילו בצלי הוא מתלכד ונהיה אחד (וככל שהוא נמצא יותר זמן על האש - כך הוא יותר מתכווץ ו"מתאחד"). גם דבר זה מראה על אופן אחדות והקירוב בין כל חלקי עם ישראל בחג הפסח.

ג. בהמשך ההגדה אנו רואים את הביטוי "ויקוד העם וישתחוו", שמראה את תגובתם של בני ישראל לקראת יציאת מצרים נוכח מכת בכורות. פסוק זה מסמל בעצם סגירת מעגל. כי בתחילת ספר שמות אנו רואים שבאו משה

ואהרן להודיע על שליחותם ושם נאמר [שמות ד, לא]: "וַיֵּאָמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ".

אלא שלכאורה הפסוק מעורר עניין משום שבתחילה רשום "ויאמן העם" ורק אח"כ נאמר: "וישמעו העם כי פקד ה' את בני ישראל", ואיך אפשר להאמין לפני ששומעים?

התשובה טמונה בדבר עצמו. אבל לפני זה נראה כמה דוגמאות של העדר האחוה המופיעות עד לערב יציאת מצריים. תחילה אנו רואים את האחים הראשונים בעולם - קין והבל, שאחותם לא מזהירה (בלשון המעטה), שכן קין הרג את הבל בשדה שנאמר "וַיִּקָּם קַיִן אֶל הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ" [בראשית ד, ח].

גם בדורו של אברהם אבינו אין אנו רואים גילוי אחווה מיוחדים. כאשר מתעוררת מריבה בין רועי אברהם אבינו לבין רועי לוט, אברהם אבינו אומר ללוט: "וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט אֵל נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִיךָ כִּי אֲנִישִׁים אַחִים אֶנְחֶנּוּ" [בראשית יג, ח]. ומה המסקנה והפתרון של אברהם אבינו כדי לשמר את האחוה? - "הֲלֹא כָּל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרֵד נָא מֵעַלְי אִם הִשְׁמַאל וְאִמְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאִשְׁמְאִלָּה" [שם פסוק ט].

אחרי פרשות כאובות אלו לאורך ספר בראשית על חוסר האחוה, פתאום רואה העם במצרים מחזה בלתי רגיל: "ויבואו משה ואהרן" - שני אחים יחד, כתף אל כתף, יד ביד, כאשר אהרן המבוגר מפנה את התהילה לאחיו הצעיר ממנו - למשה, ומוכן להיות הדובר של משה.

רואים אנו, כי ברגע ששני האחים, משה ואהרן, הופיעו בצורה מלוכדת והפגינו אחווה, אז עוד לפני שפצו את פיהם ואמרו במה מדובר כבר העם

מבצע פעולה לא רגילה של "ויאמן העם!" העם מאמין שאחווה של שני אחים זה הינה דבר שמימי ודבר חזק, כי עוד לא היה כזה דבר ששני אחים יפעלו בכוחות משותפים ובשפה אחת, אז קודם כל "וַיֵּאֱמֶן הָעָם" ורק אח"כ "וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָיִם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ".

כדי להוסיף נופך על אהבתם הבלתי מסויגת של משה ואהרון ראיתי לצטט כאן את דברי המדרש בענין זה, ודומה שהדברים מדברים בעד עצמם.

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת שמות סימן כז: "**לך לקראת משה המדברה**, זש"ה מי יתנדך כאח לי (שיר השירים ח), ישראל אומרין לפני הקב"ה מי יתנדך כאח לי, **את מוצא כל האחים שונאים זה לזה קין שונא להבל שנ'** (בראשית ד) ויקם קין אל הבל אחיו וגו', **ישמעאל שונא ליצחק שנאמר** ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו' (בראשית כא) ואין מצחק אלא שבקש להרגו... **עשו שונא ליעקב שנאמר ויאמר עשו בלבו וגו' (בראשית כז), השבטים שנאו ליוסף שנאמר וישנאו אותו (בראשית לז) ובאיזה אח אמרו ישראל להקב"ה? כמשה ואהרן שנאמר הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד (תהלים קלג), שהיו אוהבין ומחבבין זה את זה. שבשעה שנטל משה את המלכות ואהרן את הכהונה לא שנאו זה את זה אלא היו שמחים זה בגדולת זה וזה בגדולת זה, תדע לך שבשעה שאמר הקב"ה למשה שילך בשליחותו אצל פרעה וא"ל שלח נא ביד תשלח את סבור שמא עכב משה שלא רצה לילך, אינו כן אלא כמכבד לאהרן, אמר משה עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם במצרים שמונים שנה... אמר משה כל השנים האלו היה אהרן אחי מתנבא ועכשיו אני נכנס בתחומי של אחי ויהיה מיצר לכך לא היה רוצה לילך, אמר ליה הקב"ה למשה לא אכפת לאהרן בדבר זה לא די שאינו מיצר אלא עוד שמח תדע לך שאמר ליה וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו אינו אומר ושמח בפיו או ושמח**

בלבד אלא ושמח בלבנו... הוי מי יתנך כאח לי כמשה וכאהרן, אמצאך בחוץ
אשקך, ויפגשהו בהר האלקים וישק לו".

יהי רצון שנצליח ליישם מסקנות אלו, ונזכה מהרה לאחדות מלאה וגאולה
שלמה.

פסח כשר ושמח

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה - דיינו

עידן מוגרבי

משפט זה הינו חלק מפיוט מוכר שנמצא בהגדה ומונה את המעלות הטובות שעשה עמנו הקב"ה בדרך הדרגתית, ואנו מודים לו על כל שלב ושלב של גילויי חיבה אלו.

ויש לשאול: לכאורה משפט זה אינו ברור, שהרי כל מטרת הגיענו לפני הר סיני לא היתה אלא כדי לקבל את התורה. אם כן איזו מעלה יש בעצם ההתקרבות אל הר סיני ללא מתן תורה?

לשאלה זו כמה תירוצים, ואנו נמנה כמה מהם:

תירוץ ראשון: הגמרא [שבת דף קמו עמוד א] מביאה: "שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני - לא פסקה זוהמתן". נמצא, שבעצם הקרבה אל הר סיני הייתה חשיבות רבה, שכן שם בטלה זוהמתן של ישראל לנצח.

תירוץ שני: הרב ישראל מאיר לאו מביא שיש הישג עצמי בעצם ההתקרבות לפני הר סיני. כדי לעמוד על מהותו עלינו לעיין בפסוק מן התורה. בספר שמות [יט, ב] נאמר: "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר". רבותינו במדרש [תנא דבי אליהו פרקי הירידות פרשה ג ד"ה ירידה השישית] דרשו פסוק זה באופן הבא: "ר' אליעזר אומר מיום שיצאו ישראל ממצרים היו נוסעים וחונים במחלוקת... ויסעו ויחנו ויבאו. כשבאו אל הר סיני חנו כולם נגד ההר **בלב אחד ובעצה אחת**".

מדרש זה בא ללמד שכל העם התאחד שם מול ההר בבחינת "כאיש אחד בלב אחד", ונמצא שרק בחנייה זו זכו ישראל להגיע אל שלמות במידת האחדות, ולכן רק אז היו ראויים לקבל את התורה. מכאן נלמד אנו שהיה טעם גדול לאמירה "אילו קירבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה-דיינו", כי בעצם ההתקרבות להר כבר הרווחנו את ענין האחדות, ובוודאי שיש לאחדות ערך בפני עצמו. על עצם ההתקרבות, לא לפני ההר אלא שהתקרבנו אחד לשני לפני מתן תורה, על זה צריך להודות לקב"ה ולומר לו שאפילו אם היה עושה אתנו "רק" חסד זה כבר דיינו, ועל אחת כמה וכמה שגם נתן את התורה.

מכאן לומדים גם ש"דרך ארץ קדמה לתורה", ומוסיפים חז"ל במסכת אבות [ב,ג] "אם אין דרך ארץ אין תורה". ולכן יש טעם גדול לאמירה "אילו קירבנו לפני הר סיני, ולא נתן את התורה-דיינו".

תירוץ שלישי: הבן איש חי מוסיף עוד מעלה שהיתה בעצם ההתקרבות להר, והיא הזכיה בתואר "קדוש". בפסוק נאמר "ויחן שם ישראל נגד ההר", והבן איש חי דורש את הביטוי "נגד ההר" בדרך רמז. ב"אלף-בית" לפני אותיות "הר" יש את האותיות "קד", ואחרי אותיות "הר" יש את האותיות "וש". צירוף ארבעתם יוצר את המילה "קדוש". והכוונה היא, שכיוון שחנו במדבר סיני - מקום קבלת התורה - קנו להם תואר קדוש, ששרתה עליהם קדושה.

כבר אז ובאותו מקום קראם הקב"ה בתואר קדושה, שנאמר [שמות יט, ו] "**וְאֵתֶם תְּהִי לִי מִמְּלֶכֶת כְּהִנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**".

והמפרשים אמרו שבימי הפרישה לפני מתן תורה (שלושת ימי הגבלה) נמסרו לעם ישראל סודות תורה עליונים ועניינים נפלאים, אבל פרטי התורה לא נמסרו...

על כך הם אמרו: "אילו קירבנו לפני הר סיני", שזכינו לקבל סודות כלליים, ולא נתן לנו את התורה לפרטיה - דיינו".

תירוץ רביעי: הגאון רבי יעקב כולי זצ"ל השיב על שאלה זו במעשה: מעשה באדם שבא לפני רב אחד והתוודה בפניו על חטאיו הרבים והנוראים, ועל כך שעז רצונו לשוב בתשובה אבל יצר הרע מעכבו והוא לא מצליח לשוב.

אמר לו הרב: "כוח גדול יש ליצר הרע, אך יש תרופה למכתו ככתוב: "אני מחצתי ואני ארפא" - אמר הקב"ה לעם ישראל: "בני, בראתי יצר הרע - בראתי לו תורת תבלין". עסוק אפוא בתורה, ותתיש כוח היצר".
ענה לו החוטא: "איני יודע ללמוד".

אמר לו הרב: "לך לשיעור תורה, הטה אוזניך ושמע, לבך יבין, ושב ורפא לך".

אמר החוטא: "לא אבין מילה מהשיעור".

אמר לו הרב: "אם כך, זו עצתך. לך לעיר פלונית אל ישיבה גדולה. עלה לבית המדרש ושב שם כמה שעות ביום. קול התורה יכנס לאוזניך וימגר את יצרך".

עשה כן החוטא. והיה לאדם אחר.

וזהו שאמרו: "אילו קירבנו לפני הר סיני, ולא נתן את התורה - דיינו". כי גם אם לא היינו מקבלים את התורה, אלא שומעים את הקולות של מתן תורה - די היה בכך כדי לתקן את נפשנו ולהצילנו מיצר הרע.

יהי רצון שיהיה לכל בית ישראל פסח כשר ושמח, ויתקיים עוד בדורנו מאמר רבותינו "בניסן נגאלו, בניסן עתידים להיגאל".

ברוך שומר הבטחתו לישראל

טל בן יעקב

ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים, שנאמר: ויאמר לאברהם, ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול.

משפטים אלו נוסכים בנו תקוה עצומה בימי הגלות המרים, שכן רואים אנו שהקב"ה לא עוזב אותנו ומקיים את הבטחתו לגאול אותנו, וכשם שקיים את הבטחתו אז, כן יקיים במהרה את הבטחתו לנו להגאל גאולת עולמים.

אלא שנשאלת השאלה: כיצד ניתן להבין את הביטוי "שומר הבטחתו" בנוגע לקב"ה, והרי כל אדם ישר מקיים את הבטחתו? ומה המעלה המיוחדת של הקב"ה בענין זה? וכי יעלה על דעתך שה' אלוקי ישראל אלוקי הכרובים מלך מלכי המלכים לא יקיים הבטחתו - "השפט כל הארץ לא יעשה משפט"!?!

כדי להשיב על שאלה זו, עלינו לפתוח במשל: משל לאדם שחתם על חוזה עם פלוני, ואותו אדם הפר את החוזה. כולם מודים שפלוני זה, שכיבד את החוזה עד כה, פטור מלכבדו לאחר שאותו אדם הפר אותו. כמו כן בני ישראל עבדו במצרים עבודה זרה, ובכך, הפרו את ההסכם עם הקב"ה (הפרה יסודית ומהותית של החוזה, שכן אין לך "סתירת לחי" גדולה יותר מעבודה זרה). לכאורה ע"פ כל הכללים גם הקב"ה אינו מחוייב עוד לאותו הסכם - אותה ברית. אך כאן מתגלה גדולתו האדירה של הקב"ה, שלמרות הכל הוא מצידו לא הפר את הבטחתו ובכל זאת הצילם, כי הוא כבל את

עצמו אלינו, ולגביו, כשהחווה חתום עם ישראל, אי אפשר לבטלו מצדו בשום אופן, ולא משנה כמה חטאים בני ישראל יעשו. כמובן שאין לנו לשכב על זרי דפנה ולנסות עד כמה הקב"ה שומר הבטחתו למרות ריבוי חטאינו. אנו מצידנו צריכים להשתדל עד כמה שניתן לשמור גם את הבטחתנו, ולשמור לו אמונים.

משל נוסף; אדם, שהיה שכיר אצל בעל-בית אחד, והלך למרחקים כדי להביא לו חפץ מסוים. כעבור ימים רבים חזר, ובעל הבית שילם לו את שכרו. אבל כשהשכיר היה בדרכו לביתו - איבד את כל מה שהרוויח. השכיר אינו יכול להתלונן למעבידו על שאיבד את הכסף. אבל אם מעבידו אוהב אותו ורוצה שהשכיר יוכל לחזור לביתו בשמחה ולפרנס את משפחתו - הוא ינהג עמו לפניו משרת הדין, ויתן לו את הכסף שוב, ויגיד לו שישמור עליו. ואם חס וחלילה יקרה לו שוב אסון או שיאבד את כספו בדרך כלשהי, הוא יחזור אליו ויביא לו את הכסף שוב - למרות שאינו מחויב לעשות כך - אלא רק כדי שהשכיר יהיה שמח ויוכל לפרנס את משפחתו.

כך גם הקב"ה הבטיח ליעקב "כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דיברתי לך". כלומר, שגם אם בני ישראל יחטאו, ובכך יפסידו את הארץ - הקב"ה לא יעזוב אותם, ומבטחי הוא כי לבסוף יחזיר אותם לארץ ישראל, כמאמר הכתוב [תהלים קה, ט-י]: "אֲשֶׁר פָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק. וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחַק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם". זוהי בעצם השבועה על נתינת הארץ, שגם אם בחטאנו נגלה מהארץ, הקב"ה יחזיר אותנו לשם. וזה "ברוך שומר הבטחתו לישראל". כי בעצם מי אילץ את הקב"ה להשבע לנו באופן כזה שהוא לא יוכל להפר את שבועתו? רק חסדו המרובים הם אשר גרמו לו להכניס את עצמו למצב זה, ואשרינו שזכינו לכך.

נציין עוד מקור לחיזוק הדברים: בספר יחזקאל [פרק כ] באו זקנים ליחזקאל לדרוש את ה'. רש"י על אתר מביא בשם חז"ל מה היתה כוונתם האמיתית של זקני ישראל, וזו לשונו: "לדרוש את ה' - על צרכיהם ואם אינו שומע לנו גם אנו לא נענש על עבירות שבידנו שהרי כבר מכרנו ואין לו עלינו כלום עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום ומסוף הענין אתה למד מתשובה שהשיבם והעולה על רוחכם וגו'".

במילים אחרות, הם רצו לטעון כי הקב"ה עזב את ישראל כשהגלה אותם מארצם. וכמו שאישה לא חייבת כלום לאיש, אחרי שנתן לה גט, - כך גם ישראל לא חייבים לקב"ה שום דבר אחרי שנטש אותם, והקשר נותק.

יחזקאל, בנבואה, עונה לזקנים, ושואל בתמיהה איך הזקנים יכולים לשפוט את הקב"ה אחרי כל מה שעשה בשבילם. הוא מספר להם באריכות את מה שעברו בני ישראל החל מיציאת מצרים, איך הקב"ה חס עליהם, למרות שהוציא אותם מארץ מצרים, וציווה שלא יעבדו עבודה זרה, ולבסוף הם הימרו את פיו ועשו את הרע בעיניו; איך שנתן להם את התורה, ואת השבת לאות בינו ובניהם, והם לא הלכו בדרכיו ודרכי התורה, ולמרות שרצה להשמיד אותם - חס עליהם והוליד אותם לארץ ישראל; יחזקאל, דרך הקב"ה, ממשיך לספר את הסיפור ולתת דוגמאות המוכיחות כי אין לזקנים זכות לשפוט את הקב"ה. אחר-כך הוא מוכיח אותם על כך שהם הולכים בדרכי הגויים, רוצים "לשרת עץ ואבן", ומאבדים את זהותם היהודית.

כל הדברים הללו מהויים רק מעין פתיחה למשפט הסיום של אותה נבואה. דומה שמפאת חשיבות הדברים וחומרתם אין מנוס מאשר לצטטם: "חִי אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי-יְהוָה אִם לֹא בָּיַד חֲזָקָה וּבְזִרוּעַ נְטוּיָה וּבְחֶמָה שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר

נְפֹצְתֵם אֲשֶׁר נִפְצַתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בְכֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם: וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'
בְּהִבֵּיאי אֶתְכֶם אֶל אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ
לְאֲבוֹתֵיכֶם: וַזְכַּרְתֶּם שֵׁם אֶת דְּרֻכֵיכֶם וְאֵת כָּל עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמַאתֶם
בָּם וְנִקְטַתֶם בְּפָנֵיכֶם בְּכָל רְעוּתֵיכֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם: וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה'
בַּעֲשׂוֹתֵי אֶתְכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כִדְרֻכֵיכֶם הָרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנְּשַׁחֲתוֹת
בֵּית יִשְׂרָאֵל נָאִם אֲדַנִּי ה'"

למרות הלשון הקשה בה פותח הקב"ה את דבריו, אין כאן אלא רחמים פשוטים; הקב"ה מבטיח שתמיד הוא ימלוך עליהם, והוא מבטיח להם שיביא אותם לארץ ישראל - כמו שהבטיח לאבות - ואז הם יבינו כמה הם טעו, ויזכו לאור האלוקי האמיתי, שכל כך שונה מה"אור" המזויף שהם ניסו ללכת אחריו.

לסיכום, גם אם אנחנו נחטא, הקב"ה לא ישכח אותנו, ויחזיר אותנו לדרך הישר. כמו שהבטיח לאבותינו. אבל בואו ננסה להיות הוגנים, וגם אנו מצידנו לא נכביד כל כך על הקב"ה, אלא נשתדל לעשות רצונו כרצונו, ונזכה לקיום הבטחתו מן הדין ולא רק לפני משורת הדין.